

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**CESTA NĚMECKA K OPĚTOVNÉMU
SJEDNOCENÍ V ROCE 1990**

Autor práce: Kamila Noháčková

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Havelková

Katedra: Katedra společenských věd

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Lence Havelkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

NOHÁČKOVÁ, K. *Cesta Německa k opětovnému sjednocení v roce 1990 : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 57 s. Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Lenka Havelková

Klíčová slova: Berlínská zeď, politický systém SRN, rozdělení Německa, znovusjednocení

Bakalářská práce je věnována problematice rozděleného a znovusjednoceného Německa. V úvodní části objasňuje historický kontext a příčiny rozdělení Německa jako důsledku druhé světové války. Práce dále analyzuje hospodářskou a politickou situaci v obou částech Německa od roku 1945 až do současnosti. Hodnotí životní úroveň obyvatelstva v obou německých státech od jejich rozdělení až po sjednocení a následně analyzuje změny, které sjednocení v roce 1990 do obou částí přineslo. V bakalářské práci jsou analyzovány a následně zhodnoceny důvody v obou částech Německa, které pomohly k pádu berlínské zdi, což pro Němce představovalo, nejen konec totality, ale i počátek sjednocení. Závěrečná část práce je věnována zhodnocení společenské, politické a hospodářské situace znovusjednoceného Německa.

ABSTRACT

NOHÁČKOVÁ, K. *Journey of Germany to reunification in 1990 : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. 57 p. Supervisor : PhDr. Lenka Havelková

Key words: Berlin Wall, Germany's political system, division of Germany, reunification

The thesis is devoted to problems of divided and reunited Germany. The introductory section explains the historical context and causes of the division of Germany as a result of the Second World War. The thesis also analyzes the economic and political situation in both parts of Germany from 1945 until the present. Assesses the standard of living in both German states since their division after unification and then analyzes the changes that the reunification in 1990 brought the two parts. The bachelor thesis is then reviewed and analyzed the reasons for both parts of Germany, which helped the fall of the Berlin Wall, which accounted for the Germans, not just the end of totalitarianism, but the beginning of unification. The final part is devoted to assess the social, political and economic situation of a reunited Germany.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	10
2 POLITICKÁ A HOSPODÁŘSKÁ SITUACE V OBOU ČÁSTECH NĚMECKA PŘED SJEDNOCENÍM	11
2.1 Politická situace v obou částech Německa před sjednocením.....	11
2.1.1 Politická situace 1945 - 1949.....	12
2.1.2 Politická situace v letech 1949 - 1989.....	15
2.2 Hospodářská situace před sjednocením v obou částech Německa	17
2.2.1 Hospodářská situace v letech 1945 - 1949.....	18
2.2.2 Hospodářská situace v letech 1949 - 1989.....	19
2.3 Shrnutí.....	20
3 ROZDĚLENÉ NĚMECKO A CESTA KE ZNOVUSJEDNOCENÍ.....	23
3.1 Studená válka a rozdělení Německa	23
3.2 Vnitropolitická situace v západním Německu	27
3.2.1 Ústava a politický systém Německé spolkové republiky.....	27
3.2.2 50. léta v západním Německu za kancléřství Konráda Adenaura.....	28
3.2.3 60. léta v západním Německu	29
3.2.4 70. a 80. léta v západním Německu	30
3.3 Vnitropolitická situace ve východním Německu.....	32
3.3.1 Ústava a politický systém NDR.....	32
3.3.2 50. léta ve východním Německu za vlády Ulbrichta	33
3.3.3 60. léta ve východním Německu.....	34
3.3.4 70. a 80. léta ve východním Německu	35
3.4 Berlínská zeď	36
3.5 Shrnutí.....	39
4 POLITICKÁ A HOSPODÁŘSKÁ SITUACE ZNOVUSJEDNOCENÉHO NĚMECKA.....	42
4.1 Nové výzvy a šance sjednoceného Německa od roku 1990	42
4.1.1 Cesta k jednotě německého národa.....	42
4.2 Politická situace znovusjednoceného Německa.....	45
4.2.1 Roky vlády ve znamení červené a zelené	47

4.3	Hospodářská situace znovusjednoceného Německa a reformní politika.....	48
4.3.1	Společnost kultura a trendy znovusjednoceného Německa	49
4.4	Shrnutí.....	51
	ZÁVĚR.....	53
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	55
	SEZNAM ZKRATEK.....	57

ÚVOD

Po pádu berlínské zdi dne 9. května 1989 uběhlo dalších 11 měsíců, než došlo k opětovnému znovusjednocení Německa. Německo se stalo po této nejdůležitější události v jeho novodobých dějinách nejen nejlidnatější zemí v Evropě, ale také i největší evropskou hospodářskou velmocí. Polemika mezi různými autory novodobých německých dějin, zda připojení bývalé Německé demokratické republiky bylo brzdou ve vývoji sjednoceného Německa, či naopak nastartováním hospodářského růstu, je sporná.

Rozdělení Německa bylo jedním z důsledků 2. světové války, po jejímž ukončení bylo území rozděleno do čtyř okupačních zón, které byly pod vlivem čtyř vítězných mocností – Francie, Velké Británie, USA a Sovětského svazu. Postupem času však vznikly mezi sovětskou zónou a třemi ostatními pro existenci ve společném státě nepřekonatelné bariéry, a proto se v roce 1949 Německo rozdělilo a vznikly dva státy založené na naprosto protichůdných politických i ekonomických principech. Tento stav vydržel až do revolučního roku 1989, kdy v Berlíně padla nechvalně známá Berlínská zeď a následně i celý totalitní režim ve střední a východní Evropě.

Ve svobodných volbách do Lidové sněmovny 18. března 1990 hlasovali občané východního Německa z velké části pro strany požadující okamžité připojení Německé demokratické republiky k Německé spolkové republice. Byla přijata měnová unie a 12. září 1990 byla podepsána v Moskvě smlouva „dva plus čtyři“, tzv. „Smlouva o závěrečném uspořádání ve vztahu k Německu“, která řešila mnohé zahraničně-politické aspekty sjednoceného Německa. Smlouvou byla obnovena plná suverenita Německa, byly jasně vymezeny jeho vnější hranice, postavení sjednoceného státu na mezinárodní scéně apod. Tato smlouva měla zásadní význam pro oficiální znovusjednocení v říjnu 1990.

Dne 3. října 1990 Německá spolková republika a Německá demokratická republika formálně zanikly a Němci opět stanuli ve společném státě, Spolkové republice Německo. Nové východní spolkové země s okamžitou platností přejaly právní řád Německé spolkové republiky, zrušily socialistické centrálně plánované hospodářství a nahradily jej tržním systémem. Geopolitická změna mapy Evropy se neprojevila jen v hospodářství, ale významně i ve vojenství a obraně státu, bývalá NDR, člen Varšavské smlouvy, se stala okamžitě členem NATO, což významně ovlivnilo zahraničně-politické vztahy mezi NATO a Ruskem.

I přes počáteční hektické spojení a všeobecný politický chaos ve střední a východní Evropě se integrace obou německých států zdařila a s různými drobnými i většími problémy přetrvává až do současnosti.

Sjednocení či znovusjednocení jakéhokoli státu s sebou nese řadu sporných otázek i problémů, se kterými je tento nově vzniklý stát konfrontován. Bakalářská práce se bude podrobněji zabývat různými aspekty procesu znovusjednocení Německa, státu, jehož politická i ekonomická stabilita je velmi důležitá v celoevropském kontextu a má tedy zásadní vliv i na Českou republiku.

1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hlavním cílem bakalářské práce je zhodnocení minulých a i současných vztahů mezi Západem a Východem v Německu. Práce si rovněž klade dílčí cíle, a sice objasnit historické souvislosti, které vedly k rozdělení Německa po druhé světové válce, popsat a porovnat politický a ekonomický vývoj obou částí rozděleného Německa, vysvětlit příčiny a důsledky pádu berlínské zdi a následného znovusjednocení.

Bakalářská práce bude vycházet z charakteristiky hospodářské a politické situace v obou částech Německa před sjednocením v historickém kontextu, bude analyzován stav a životní úroveň obyvatel v obou státech od jejich rozdělení až po sjednocení v roce 1990, bude srovnávat různé aspekty života občanů v bývalém bipolárním světě nejen v oblasti hospodářské, ale i v oblasti hodnot a kvality života.

Dále budou analyzovány rozdíly nejen hospodářské, ale i politické, a následné důvody k znovusjednocení Německa s jednou vládou a jedním společenským zřízením.

V následující části navážeme na zhodnocení jednotlivých hledisek života občanů před rokem 1990 a budeme je srovnávat s nově vzniklou situací po znovusjednocení, kdy původní euforii často vystřídal rozčarování.

2 POLITICKÁ A HOSPODÁŘSKÁ SITUACE V OBOU ČÁSTECH NĚMECKA PŘED SJEDNOCENÍM

Než přistoupíme k samotnému rozboru ekonomických a politických vlivů na sjednocení, měli bychom objasnit výchozí postavení bývalých německých republik před procesem sjednocování, jaké byly výchozí podmínky pro nadcházející proces a jaký měly význam, tedy jaké nesnáze se daly očekávat po zahájení sjednocovacího procesu.

Konec druhé světové války nejen definitivně ukončil další pokus Německa o nadvládu na evropském kontinentě, ale i rozdělení Německa vítěznými mocnostmi do čtyř okupačních zón zabránilo další agresi vycházející z centra země.

Krátce po roce 1945 se vztahy mezi kapitalistickými vítěznými mocnostmi a komunistickým Sovětským svazem zhoršily. Tento postoj signalizoval další konflikt, což byla následně Studená válka. Výsledek na sebe nenechal dlouho čekat a v roce 1949 došlo k vytvoření dvou zcela odlišných republik existujících až do roku 1990.

Na jedné straně Německá spolková republika (NSR) založená na koncepci sociálně tržního hospodářství, na straně druhé Německá demokratická republika (NDR), která se vydala cestou centrálně řízeného hospodářství. Německá demokratická republika a její obyvatelé ve srovnání s obyvateli z jiných socialistických zemí měli poměrně vysokou životní úroveň, vycházející ze silného průmyslu.

Po sjednocení, s proudem nových informací a srovnáním všeho s realitou, se však ukázalo, že rozdílnost mezi Východem a Západem byla větší než se dříve předpokládalo a tento fakt ovlivnil proces sjednocení ve všech jeho oblastech.

2.1 Politická situace v obou částech Německa před sjednocením

8. května 1945 bezpodmínečně kapitulovala Velkoněmecká říše a následovalo její dělení do čtyř okupačních pásem. Část německého teritoria ohraničená Odrou a Nisou spadala pod polskou správu a německé obyvatelstvo z této východní oblasti bylo vystěhováno. Berlín se rovněž rozdělil do čtyř sektorů.¹

Čtyři vítězné mocnosti převzaly vládnutí. Zásobování obyvatelstva se zhoršovalo měsíc od měsíce. Jelikož západní velmoci a Sovětský svaz se nemohly dohodnout na vzniku nového německého státu, ve svých obsazených územích založily

¹ TITO, L. *Dejiny Nemecka*. Banská Bystrica, 1991, s. 263.

nové státy podléhající jejich vlivu. Dne 23. května 1949 vznikla Německá spolková republika a 30. května 1949 Německá demokratická republika.²

Začátkem 50. let nabídl Sovětský svaz, aby se Německo znovu sjednotilo, ale k znovuspojení Německa nedošlo.³

V 60. letech se rozdílily mezi Východem a Západem přirostřovaly a v roce 1961 byla na území Německé demokratické republiky postavena Berlínská zeď, která se stala symbolem rozdělení Německa. Koncem šedesátých let a začátkem sedmdesátých došlo k určitému uvolnění napětí mezi NSR a NDR. Německá spolková republika přijala diplomatické vztahy se všemi východoevropskými státy. „Východní politika“ spolkové vlády jí dala větší politický prostor.

Koncem 80. let došlo k rozpadu východního bloku a bylo zahájeno znovusjednocování Německa, které bude blíže analyzováno v další části práce.

2.1.1 Politická situace 1945 - 1949

8. května 1945, kdy skončil válečný stav, bylo již možné vidět obrysy budoucího vývoje. V následujících čtyřech letech pak vznikly modely vlád, které definovaly německé i mezinárodní dějiny.⁴

Byl utvořen jakýsi stav, chtěný i nechtěný německým národem, ale utvořený vítěznými mocnostmi. Zpočátku ani sami spojenci nevěděli, co dělat s poválečným Německem. Rozdílné názory nebyly jen mezi Sovětským svazem a spojenci, ale i mezi jednotlivými spojeneckými režimy. Během války bylo předloženo mnoho návrhů na další budoucnost Německa po jeho porážce. Rozhodovalo se o tom již v Teheránu (28. listopadu až 1. prosince 1943), ale až v září 1944 bylo dohodnuto, že Berlín bude rozdělen na čtyři sféry vlivu a byla ustanovena komise pro koordinaci spojeneckých okupačních plánů. Na Jaltě (4. - 11. února 1945) vznikla nekonkrétní dohoda o nutnosti demilitarizovat, denacifikovat a demokratizovat Německo. Tato dohoda byla usnadněna strachem Západu, že rudá armáda na konci války může obsadit většinu či celé Německo. Na jaře 1945 byly už pozice jasné a konkrétní území rozděleno.⁵

Tyto problémy sužovaly i Postupimskou konferenci, která se konala ve dnech 17. července – 2. srpna 1945. Ačkoliv válka skončila a němečtí vojáci se vzdali spojencům 7. - 8. května 1945, nemohla být ustanovena žádná mírová smlouva,

² ROVAN, S. *Die letzten Tage der Tyrannei, die ersten Tage der Freiheit, der Weg zum Frieden*. Impresum. 1995, č. D 7999, s. 35.

³ TITO, L. *Dějiny Německa*. Banská Bystrica, 1991, s. 264.

⁴ FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. Praha, 2009, s. 109.

⁵ FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. Praha, 2009, s. 110.

protože neexistovala žádná německá vláda, která by ji mohla přijmout. Od roku 1945 v období porážky až do rozdělení Německa v roce 1949 se cíle a praktiky okupačních sil dramaticky změnily. Sověti ve své zóně začali s velmi osobitou politikou. Totéž platilo i v západním Německu. Bod zvratu v tomto případě byl rok 1947, který vyústil v konflikt mezi Spojenci. Určitý začátek sporu začal už v březnu 1946 v projevu na univerzitě ve Fultonu (USA), kdy britský premiér Winston Churchill otevřeně poukázal na nepřekonatelné rozpory v bývalé koalici a vyzval k jednotnému postupu proti zvětšujícímu se vlivu SSSR, tím pádem zatáhl železnou oponu napříč Evropou.⁶

Tento akt přispěl k otevřenému nepřátelství mezi vítěznými mocnostmi, což byla jedna z příčin Studené války, kterou se budeme zabývat v další kapitole.

Konec války byl mezi Němci přivítán velmi rozdílnými reakcemi. Někteří se obávali následků porážky, jiní vítali uvolnění z útlaku a šanci na nový začátek. Široké spektrum politických tendencí povstalo po zničení jednostranné Třetí říše s různými nadějemi na možnou budoucnost. V různých zónách okupace byly snahy různých skupin potlačovány, podryvány či naopak posilovány a proměňovány různými způsoby tím, jak se setkávaly tendence okupantů a okupujících. V závěrečných měsících války se objevilo několik antifašistických skupin, odhodlaných konečně vyhnat nacisty a převzít kontrolu nad místní vládou.⁷

Roku 1945 z Moskvy přijela do Berlína skupina německých komunistů v čele s Walterem Ulbrichem. Jejím úkolem bylo zajistit legitimitu existence německé komunistické strany KPD. KPD se snažilo získat klíčové pozice v místní administrativě, i když často byli vybíráni nekomunisté a lidé s morálním a nepolitickým kreditem. Na klíčových místech nesměl být ani bývalý člen NSDAP, Gestapa, SS či SA. Mezi členy komunistické strany bylo nejvíce lidí, kteří byli v Třetí říši zavíráni, různě perzekuováni a nebo pracovali v podzemí. Často se neshodli se sovětskými poradci.⁸

Během léta 1945, kdy byly jasné výsledky místních voleb, bylo KPD zřejmé, že se musí sloučit s další levicovou stranou, socialistickou stranou Německa SPD, protože jen tak může zabránit návratu pravicové politiky nebo jakéhosi nacionalismu po prohrané válce. V dubnu 1946 se SPD a KPD spojily v jednu stranu s tím, že KPD ustoupila od názvu strany komunistická a vznikla sjednocená socialistická strana Německa, SED. Byla udržována jakási rovnováha mezi komunisty a socialisty.⁹

⁶ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 115.

⁷ *Der Weg zu Frieden und Freiheit in Europa*. Impressum, 1996, č. D 7999F, s. 8.

⁸ TITO, L. *Dejiny Nemecka*. Banská Bystrica, 1991, s. 266.

⁹ TITO, L. *Dejiny Nemecka*. Banská Bystrica, 1991, s. 266.

V západní zóně byla SPD více méně osamělá levicová strana, jelikož byla neoficiálně zakázána strana komunistů. Byly zvýhodňovány křesťanské strany, kdy katolíci a protestanti spojením vytvořily stranu CDU, Křesťanskodemokratickou unii.

V Bavorsku zůstali katolíci odděleni v Křesťanskosociální unii, CSU. V CDU dominoval Konrád Adenauer. Dále byla vytvořena sociálně demokratická strana FDP. Britové a Američané chtěli Němcům ukázat fungující demokracii, ale v období antikomunismu to vycházelo opačně. Britská vojenská vláda dávala nespravedlivé výhody konzervativním stranám. SPD neměla povoleny mládežnické zájmové organizace, čímž přicházela o možnost působit i na mládež, na rozdíl od pravicových stran.¹⁰

Denacifikace byla jedním ze společných cílů okupačních sil. Německo mělo být očištěno a zločinci potrestáni. To proběhlo 20. 11. – 1. 10. 1946 v Norimberku. Norimberské procesy vyvolaly spoustu otázek, právních, morálních i politických. Hlavní váleční zločinci byli potrestáni, i když někteří pouze formálně, a ti, kteří se hodili do plánů USA v boji proti komunismu během Studené války, byli chráněni a bylo postaráno o jejich zmizení z poválečného života.¹¹

Sověti měli na zřeteli také odstranění nacistů z důležitých postů. Prováděly se čistky nejen v politické a administrativní sféře, ale také v učitelských profesích. Úřad nejvyššího komisaře USA pro Německo vytvořil v roce 1951 report „sovětizace veřejného školství ve východním Německu“, ve kterém je psáno, že v roce 1948 byly dvě třetiny učitelů ve věku 35 let a více než 80 % školského personálu úplně vyměněno z důvodu návaznosti na minulý režim.¹²

V americké zóně byly vytvořeny nejméně čtyři směrnice ze 7. července 1945, které stanovovaly „vinu skrze zastávání úřadu“. Ta určovala 136 kategorií, ze kterých by měl být stávající personál odstraněn. Poté následoval zákon č. 8 Luciusa Claye, který rozšířil tuto formu denacifikace a stanovoval, že nacisté smějí být zaměstnání pouze na nekvalifikovaných pozicích. Toto ustanovení způsobilo i to, že došlo k rozsáhlému přejmenování pozic, aby vypadaly navenek nedůležité, a tím lidé zůstali na svých místech. Dospělo se k tomu, že tento soubor zásad je nesmyslný, jelikož nacisté ovládají veškeré dění a dne 5. března 1946 vešel v platnost zákon o „osvobození se od národního socialismu“.¹³

¹⁰ TITO, L. *Dejiny Nemecka*. Banská Bystrica, 1991, s. 267.

¹¹ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 112.

¹² FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. Praha, 2009, s. 120.

¹³ FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. Praha, 2009, s. 120.

„Proces denacifikace samozřejmě kvůli své šíři znamenal i velké množství nespravedlnosti, což zvedalo vlny kritiky z různých částí společnosti“.¹⁴

2.1.2 Politická situace v letech 1949 - 1989

Založením Německé spolkové republiky v květnu 1949 a v říjnu téhož roku Německé demokratické republiky došlo k rychlému rozvoji v obou německých státech. Nejen z politického, ale i z ekonomického hlediska. Zatímco integrace Německé spolkové republiky směřovala na západ, NDR byla začleněna do sovětského satelitu.¹⁵

Na začátku 60. let se stala Německá spolková republika politicky a ekonomicky stabilní zemí. Kancléř Konrád Adenauer směřoval svou politikou na Západ a roku 1955 se stala NSR členem Severoatlantické aliance, NATO. Německá spolková republika byla ovládána CDU (Christlich Demokratische Union Deutschlands, Křesťanská demokratická unie) spolu s malou liberální FDP (Freie demokratische Partei, Svobodná demokratická strana) v takzvané malé koalici. SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Sociálnědemokratická strana Německa) byla druhým nejsilnějším politickým aktérem.¹⁶

Úkolem Německé demokratické republiky byla spolupráce se SSSR. Jednotná komunistická strana SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, Sjednocená socialistická strana Německa), rozhodovala téměř ve všech záležitostech, docházelo k znárodnění podniků, zvýšené kolektivizaci zemědělství a k sestavení pětiletých hospodářských plánů „Pětileték“. Celá ekonomika byla v režii státu. Neprodukovala tolik, jako v západním Německu, což výrazně snižovalo životní úroveň obyvatelstva, proto každým rokem přibývaly tisíce uprchlíků směřujících napříč železnou oponou na „zlatý západ“. Jako protiváha NATO, ale také pro řízení zemí východního bloku, vznikl v květnu roku 1955 pakt o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci „Varšavská smlouva“, jejímž členem se stala i Německá demokratická republika.¹⁷

Od počátku 60. let se objevil v západní části Německa kritický postoj veřejnosti. Vláda navrhovala mimořádné zákony, aby zdůraznily nesouhlas se společností. Parlamentní volby konané v roce 1969 vyhrála SPD, která nahradila CDU. Nový kancléř Willy Brandt sestavil koalici SPD s FDP. Voliči tak po dvaceti letech zvolili

¹⁴ FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. Praha, 2009, s. 121.

¹⁵ *Dual Staatlichkeit Deutschland* [online]. 2010 [15. prosince 2010]. Dostupné na [www: <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de>](http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de).

¹⁶ *Dual Staatlichkeit Deutschland* [online]. 2010 [15. prosince 2010]. Dostupné na [www: <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de>](http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de).

¹⁷ *Moderne deutsche Geschichte* [online]. 2007 [15. prosinec 2010]. Dostupné na [www: <http://www.derweg.org>](http://www.derweg.org).

jinou stranu s odlišným politickým směrem. Navíc FDP, která byla dosud v čele s CDU, směřovala svými postoji vlevo, proto byla nyní ochotna vytvořit s SPD koalici. Nová vláda vzbudila velká očekávání. Chtěla provádět politické, hospodářské a sociální reformy. Vše by mělo být sociálně spravedlivé, lepší, účinnější. Za prvé, nová vláda se pokusila navázat dobré vztahy se zeměmi východní Evropy. Mezi zeměmi východní Evropy nebyl téměř žádný kontakt, spíše postoj k odmítání přátelství. To bylo částečně způsobeno tím, že země východní Evropy byly komunistické. Dne 12. srpna 1970 byla mezi SSSR a NSR podepsána dohoda o závaznosti stávajících hranic a zachování míru v Evropě. Dne 8. listopadu 1972 byla schválena smlouva o vzájemných vztazích mezi Německou spolkovou republikou a Německou demokratickou republikou. Obě tyto země se zavazovaly dodržovat běžné sousedské vztahy a respektovat hranice a samostatnost druhého státu. Postupem času narůstala kritika Brandtovy východní politiky nejen z opozice, ale i od členů z jeho vlastní strany. V roce 1974 opustil Brandt funkci kancléře, ale až do roku 1987 stál v čele strany SPD.¹⁸

V roce 1982 se stává kancléřem Helmut Kohl, také předseda strany CDU. Spolu s menší liberální FDP založil novou vládu, a tak nahradil vládu sociálních demokratů. Kohl patřil mezi významné německé a evropské politiky. Byl to kosmopolitní katolický křesťan. Jeho političtí soupeři v Německu ho často podceňovali a vysmívali se mu. V roli kancléře působil 16 let, dokonce více než Adenauer. Vláda Kohla inklinovala k USA a NATO. Z hlediska ekonomiky a raketového vyzbrojování v rámci nové vlády došlo k mírnému oddlužení státu, a následně poklesu inflace. Všeobecné prosperity se i nadále zvyšovaly, ale vzrostl i počet nezaměstnaných. Proti Kohlově politice stála SPD spolu se Stranou zelených.¹⁹Touha po svobodě ve východním Německu stále stoupala, ačkoliv NDR byla závislá na SSSR. V roce 1985 se dostal v SSSR k moci Michail Gorbačov. Jeho reformy měly zmodernizovat a zefektivnit komunismus.²⁰

Od léta roku 1989 byla touha východních Němců opustit NDR silnější. Berlínská zeď, která byla symbolem rozdělení německého státu, jednoho národa do dvou různých společenských zřízení padla dne 9. listopadu 1989. Pádem berlínské zdi se politický systém NDR začal rozpadat.²¹

¹⁸ *Moderne Deutsche Geschichte* [online]. 2007 [15. prosinec 2010]. Dostupné na [www: <http://www.derweg.org>](http://www.derweg.org).

¹⁹ *Moderne Deutsche Geschichte* [online]. 2007 [15. prosinec 2010]. Dostupné na [www: <http://www.derweg.org>](http://www.derweg.org).

²⁰ *Moderne Deutsche Geschichte* [online]. 2007 [15. prosinec 2010]. Dostupné na [www: <http://www.derweg.org>](http://www.derweg.org).

²¹ TITO, L. *Dejiny Nemecka*. Banská Bystrica, 1991, s. 269.

Založením SRN a NDR došlo k rychlému rozvoji v obou německých státech, nejen z politického, ale i z ekonomického hlediska. I když se vítězné mocnosti dohodly, že Německo nebude mít téměř žádnou armádu, přesto byly obě země integrovány do vojenských spolků. NSR vstoupila do NATO v roce 1955 a NDR rok poté, 1956 přijala Varšavskou smlouvu. Marshallův plán přijatý NSR zahrnoval i to, že západní Německo nemusí platit válečné reparace kromě reparací Sovětskému svazu. Orientace na západní politiku i ekonomiku, neplacení válečných reparací a ve své podstatě přijetí Marshallova plánu bylo podmínkou pro rozvoj NSR jako hospodářské velmoci. Oproti tomu NDR se přikláněla k východní politice i hospodářství. Obrovské sociální jistoty byly důvodem k určité stagnaci a docházelo k velké migraci obyvatelstva do západního Německa.

60. léta přinesla do celé Evropy uvolnění poměrů, které neplatilo pro NDR, jejíž občané nebyli připouštěni na tzv. „Západ“.

60. léta v Německé spolkové republice představovala kritický postoj veřejnosti, zejména mladší generace. Parlamentní volby konané v roce 1969 vyhrála SPD, která po dvaceti letech nahradila konzervativní stranu CDU. Kancléř Willy Brandt prosazoval provýchodní politiku, což bylo trnem v oku nejen pravicových opozičních stran, ale i strany vlastní. Za jeho vlády se oba dva státy respektovaly a dá se říci, že i spolupracovaly. S nástupem CDU a kancléře Helmuta Kohla se upadající ekonomika NSR opět stala jakýmsi hnacím motorem kapitalismu v Evropě.

V NDR ekonomika stagnovala a i přes sociální jistoty, bezplatné školství a zdravotnictví byli lidé čím dál více znepokojeni nevzrůstající životní úrovní. S nástupem Michaila Gorbačova a perestrojky došlo k politickému uvolnění, ale zároveň propadu hospodářskému. Lidé z NDR chtěli na Západ a důsledkem se stal pád berlínské zdi. Smysl výstavby a likvidace tohoto monumentu bude analyzována v následující kapitole.

2.2 Hospodářská situace před sjednocením v obou částech Německa

Sociální a kulturní problémy byly zapříčiněny hlavně ekonomickým a materiálním strádáním. Po válce peníze ztratily téměř veškerou hodnotu. Přísně omezené dávky jídla dostupné na přidělové lístky musely být obohaceny věcmi ze směnného obchodu a služeb na černém trhu, ten se stal běžnou praxí ekonomiky. Nicméně posléze se s ním muselo začít bojovat, aby mohl být obnoven normálnější způsob života.²²

²² FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. Praha, 2009, s. 124.

Spojenci měli určité rozpory mezi zájmem na potrestání Němců a získání svých reparací a touhou odvrátit rozšíření hladovění a s tím spojeným společenským neklidem. Navíc každý se snažil přebudovat svou část německého teritoria k obrazu svých představ o budoucnosti politického a ekonomického řádu v Evropě. Z tohoto důvodu docházelo k nesrovnalostem a změnám politiky.²³

2.2.1 Hospodářská situace v letech 1945 - 1949

Sovětská zóna měla zpočátku ekonomické výhody. Ačkoliv velikost populace dosahovala jen asi 40 % té západní, nebyla tolik bombardována s výjimkou Drážďan. Ztráta produktivní kapacity byla jen 15 % oproti 21 % v západní zóně. Nevýhoda byla ale v tom, že ve východní zóně převažovalo zemědělství a v podstatě bylo bez průmyslu. Neprospěchem byla též nepříznivá demografická struktura, zaviněná válečnými ztrátami na životech mladých mužů, což znamenalo převahu starších občanů.²⁴

V západní zóně byla určitá výhoda kvůli převaze mladých lidí z důvodu strategického průmyslu, který však byl kvůli bombardování takřka zlikvidován. Přesto byla západní zóna z ekonomického hlediska bohatší.²⁵

Na Západě byla představa, že bude regulována ekonomická situace a odprůmyslnění Německa. Británie si ale uvědomovala, že by to přineslo problémy, hlavně v souvislosti s výživou obyvatelstva. Změnou spojeneckého postoje byl projev ministra zahraničních věcí USA Jamese Byrna 6. září 1946, kdy se německá veřejnost dozvěděla, že se jí dostane mírnějšího zacházení. V březnu a v dubnu 1947 byla moskevská konference ministrů zahraničí svědkem zhroucení vztahů mezi Západem a Východem. Trumanova doktrína formulovala americký záměr sledovat postup komunismu. S tím souviselo posunutí politiky od antinacismu k antikomunismu. Ministr zahraničních věcí USA George Marshall 5. června 1947 vyslovil nutnost začít „Plán evropské obnovy“ následně známý jako Marshallův plán. Tento návrh byl ale východními státy odmítnut. Tím došlo k tomu, že USA mohlo podporovat pouze západní část Německa, čímž si zajistila nejen nové trhy v Evropě, ale také politickou podporu svého postoje proti komunismu.²⁶

²³ ROVAN, S. *Die letzten Tage der Tyrannei, die ersten Tage der Freiheit, der Weg zum Frieden*. Impressum, 1995, č. D 7999, s. 35.

²⁴ STEININGER, R. *Deutsche Geschichte seit 1948 – 1955*. Frankfurt am Main, 2002, s. 253.

²⁵ STEININGER, R. *Deutsche Geschichte seit 1948 – 1955*. Frankfurt am Main, 2002, s. 253.

²⁶ *Der Weg zu Frieden und Freiheit in Europa*. Impressum, 1996, č. D 7999F, s. 3.

Ekonomické rozdíly obou částí se stále prohlubovaly. Měnová reforma na Západě byla brzy následována podobnou reformou v sovětské zóně. Sovětský svaz se dokonce pokusil odříznout Berlín od komunikace se západní zónou. Berlínská blokáda trvala od června 1948 do května 1949. Západní státy posílaly zásoby do Berlína letecky. Jídlo bylo Berlíňanům shazováno takzvanými rozinkovými bombardéry. Když bylo jasné, že blokáda nedosáhne původního záměru, byla tranzitní spojení do Berlína opět otevřena. Skončil letecký most, během kterého bylo uskutečněno 277 000 letů.²⁷

2.2.2 Hospodářská situace v letech 1949 - 1989

Padesátá léta se stala nejen v politickém životě, ale i v hospodářství obdobím "obnovy".

Hospodářský rozvoj v NDR byl zcela odlišný od ekonomiky v Německé spolkové republice. Sovětská okupační zóna byla postavena na centrálně plánované ekonomice. Západní okupační zóny se rozhodly pro zavedení sociálně tržního hospodářství, s cílem podpořit rekonstrukci a hospodářskou integraci NSR do západní Evropy. Díky "hospodářskému zázraku" došlo k výraznému růstu ekonomiky v Německé spolkové republice. Tento systém vyřešil problémy týkající se sociální ekonomiky.²⁸

V NDR se hospodářská situace stabilizovala až v druhé polovině 50. let. Ekonomické problémy a násilná kolektivizace zemědělství a řemesel dramaticky zvýšila počet lidí utíkajících na Západ. Otevřená hranice v Berlíně se čím dál více stávala pro východní Německo důležitou otázkou, a tak 13. srpna 1961 výstavba berlínské zdi zablokovala veškerou komunikaci do západního Berlína a NSR.²⁹

Do poloviny šedesátých let západní německá ekonomika prosperovala, ale v mnoha průmyslových odvětvích byl akutní nedostatek pracovních sil. Nápravou se měl stát nábor zahraničních pracovníků. Po podepsání smlouvy federálních vlád s několika zeměmi byly nabrány do průmyslových odvětví více jak dva miliony zahraničních pracovníků. V roce 1963 vedly hospodářské reformy na Východě k soutěži v socialisticky centrálně plánovaném hospodářství. Pobídky, které byly vytvářeny vedly ke zvýšení výroby, což zvyšovalo svobodu volby v ekonomickém systému. Tento

²⁷ *Der Weg zu Frieden und Freiheit in Europa*. Impressum, 1996. č. D 7999F, s. 3.

²⁸ STEININGER, R. *Deutsche Geschichte seit 1948 – 1955*. Frankfurt am Main, 2002. s. 221.

²⁹ *Das geteilte Deutschland* [online]. 1999 [15. prosinec 2010]. Dostupné na [www: <http://www.hdg.de >](http://www.hdg.de).

system zvýšil výrazně životní úroveň obyvatelstva. Strach ze ztráty politického vedení kvůli ekonomické reformě způsobilo návrat k hlubšímu centralismu.³⁰

Sedmdesátá a osmdesátá léta jsou pro NSR jakousi zlomovou dobou. Ekonomickou krizi a slábnoucí energetické a ekologické problémy utlumila víra v pokrok. Ropná krize v roce 1973 vyvolala v západních průmyslových zemích vysokou míru nezaměstnanosti a veřejný dluh, a tak sedm vyspělých průmyslových zemí uzavřelo mezinárodní dohody, které vedly k boji proti globální ekonomické krizi.³¹

Konec osmdesátých let a rozpad východního bloku zaznamenal v hospodářství obrovský zlom.

2.3 Shrnutí

V této kapitole byly představeny prvopočátky rozdělení Německa po válce a analyzována politická situace tohoto období, která, měla na budoucí rozdělení Německa zásadní vliv. První návrhy o rozdělení Německa proběhly v Teheránu (28. listopadu až 1. prosince 1943), ale až na Jaltě (4. – 11. února 1945) vznikla nekonkrétní dohoda o budoucnosti Německa. Rychlé uzavření tohoto paktu bylo umocněno strachem západních spojenců, že SSSR obsadí na konci války celé Německo. Na jaře 1945 bylo německé území rozděleno demarkační čarou, která oddělovala nejen bojové akce spojenců, ale i sféry vlivu.

Konec války byl Němci vnímán rozdílně. Někteří se cítili poraženi a poníženi, jiní porážku vnímali jako osvobození od zrůdné demagogie. Postupimská konference o uspořádání poměrů v Evropě proběhla 17. července – 2. srpna 1945. Byla přijata tzv. Postupimská dohoda, která upravovala otázky týkající se zejména Německa. Bylo jasné, že spojenci ve svých sférách vlivu, tedy na území pod jejich okupační správou, budou prosazovat politiku, která byla vykonávána v jejich zemích.

Ve východní okupační zóně se prosazovala politika levicová, která vyústila ve sjednocení levicových stran KPD s SPD a založení nové, většinové strany SED. V západní zóně byly upřednostňovány strany křesťanské a konzervativní CDU a CSU. I denacifikace byla v obou okupačních zónách prováděna rozdílně. Ve východní části Německa byli lidé spjatí s minulým režimem, vyloučení z veřejného života a v západní části byly jejich služby využívány hlavně k boji proti komunismu v období

³⁰ *Das geteilte Deutschland* [online]. 1999 [15. prosinec 2010]. Dostupné na [www: <http://www.hdg.de >](http://www.hdg.de).

³¹ *Das geteilte Deutschland* [online]. 1999 [15. prosinec 2010]. Dostupné na [www: <http://www.hdg.de >](http://www.hdg.de).

Studené války. Můžeme se domnívat, že v obou částech zón bylo období denacifikace vůči určitým lidem nespravedlivé a vedlo k určitému rozčarování.

Hospodářská situace byla po válce kritická. Peníze pozbyly cenu, všude kvetl černý obchod nebo se směňovalo „něco za něco.“ Největším nebezpečím se jevil nedostatek jídla, protože hladovění obyvatelstva mohlo vyvolávat nepokoje. Toho se spojenci obávali nejvíce.

Východní zóna měla zpočátku určité ekonomické výhody z důsledku menší devastace území během války. Na východě bylo méně velkých měst a průmyslu, kraj byl více zemědělský a méně bombardovaný, s výjimkou Drážďan a Berlína, než západní velká průmyslová města a aglomerace. Nevýhodou se stala demografická struktura obyvatelstva.

Moskevskou konferencí ministrů zahraničních věcí na jaře 1947, Trumanovou doktrínou a nepřijetím Marshallova plánu východními zeměmi se ocitly vztahy mezi Východem a Západem na bodu mrazu. Ty vyústily v blokádu západního Berlína, kdy chtělo SSSR odříznout Berlín od západních mocností. Blokáda trvala od června 1948 do května 1949. Západní státy vytvořily letecký most, který zásoboval západní Berlín ze vzduchu. Blokáda nedosáhla úspěchu a byla zrušena, i letecký most skončil.

V padesátých letech proti sobě stály dvě ideologie kapitalistická tržně hospodářská a socialistická centrálně plánovaná. Díky Marshallovu plánu se život v západní zóně rozvíjel rychleji, kdežto v zóně východní poznamenané kolektivizací a znárodněním postupně zaostával. Znárodnění a kolektivizace zvýšila odchod lidí z NDR do NSR. Nejsnazší cesta vedla přes Berlín. Z tohoto důvodu byla 13. srpna 1961 postavena Berlínská zeď, která rozdělila Berlín na dvě části.

Západoněmecká ekonomika prosperovala, ale nedostávalo se lidí, proto přicházelo do NSR mnoho cizinců, hlavně z jižní Evropy a Turecka, tzv. Gastarbeiterů. V 60. letech v době takzvaného uvolnění prosperovalo i východní Německo, ovšem z obav přílišného uvolnění se vše začalo vracet do starých kolejí. Přesto byla v NDR poměrně vysoká životní úroveň, ale vyvážená nemožností cestovat na Západ. Hospodářství na Západě v 70. a 80. letech stagnovalo díky ropné krizi z roku 1973. A začaly i problémy ekonomické spojené s růstem nezaměstnanosti i jinými sociálními nedostatečnostmi.

Rozpad socialismu ve východním bloku pomohl opět nastartovat západní ekonomiku, a to hlavně z důvodu obrovského nezaplňeného trhu.

Pohled na reálný život obyvatel a sjednocení Německa bude blíže analyzován v následujících kapitolách.

3 ROZDĚLENÉ NĚMECKO A CESTA KE ZNOVUSJEDNOCENÍ

Po založení obou republik v roce 1949 zůstalo mnoho otevřených otázek o budoucnosti Německa.

V roce 1949 se stal kancléřem Německé spolkové republiky Konrád Adenauer. Pod jeho vládou se stát přeměnil na západně orientovanou formu tzv. „kancléřské demokracie“.

Politika a ekonomika východního Německa byla relativně stabilní celá čtyři desetiletí až do revolučního roku 1989. Důležitým faktorem pro tak dlouholeté udržení politicko-ekonomického stavu v NDR byla soudržnost vládnoucí politické strany SED.

V rozdílných společenských zřízeních zůstávala nadále otázka ve spojení či nespojení obou republik. Jednou z několika promarněných příležitostí ke sjednocení byla přátelská nabídka od Stalina v roce 1952. Roku 1955, kdy Sovětský svaz opět udělal další gesto směrem ke sjednocení, bylo již však už pozdě. V srpnu 1961 bylo rozdělení Německa doslova zazdženo stavbou berlínské zdi, která ukončila nejen jakékoliv pokusy o útěk z Východu na Západ, ale i možné sjednocování společnosti obou republik se tak staly terčem proměn generací, které se od sebe pomalu, ale jistě začaly vzdalovat.

Bodem zvratu se stal až rok 1989, a to nejprve otevřením hranice mezi Maďarskem a Rakouskem, kterou využívali východní Němci k emigraci do západní Evropy. V neposlední řadě přispělo také Gorbačovo dovolení státům východní Evropy k demokratické volbě svých vlád a pád berlínské zdi.

3.1 Studená válka a rozdělení Německa

V roce 1949 byly založeny dva německé státy Německá spolková republika a Německá demokratická republika, které rozdělovaly německé území. Mezi nimi ležela hranice, kterou Winston Churchill ve svém slavném projevu ve Fultonu v Missouri 5. května 1946 pojmenoval „železná opona“, která rozdělovala Západ a Východ, demokracii od komunismu. Tento akt přispěl k otevřenému nepřátelství mezi vítěznými mocnostmi, což byla jedna z příčin Studené války.³²

Pokud si položíme otázku, kdo byl primárně zodpovědný za rozdělení Německa, neměli bychom opomínat samotné Němce. Kdyby nerozpoutali světovou válku,

³² DELOUCHE, F. a kol. *Dějiny Evropy*. Praha, 2001, s. 152.

nezaútočili na Sovětský svaz a západní Evropu (nebyli v Ose s Japonskem), pak by neexistovala žádná poválečná reorganizace mezinárodního systému.

Základy poválečného rozdělení byly již prodiskutovány při neformálních „přátelských“ dohodách mezi Churchilllem a Stalinem v roce 1944. Ačkoliv ještě před koncem války došli k určité shodě na rozdělení sfér vlivu, žádná konkrétní rozhodnutí tehdy nepadla. Po skončení bojů se v dubnu 1946 se britské ministerstvo zahraničí kvůli vzrůstajícím obavám ze sovětských plánů rozhodlo, že západní Německé země (Länder) musí být posíleny proti komunismu.³³

V roce 1947 vešla Studená válka ve všeobecnou známost. Dne 12. března 1947 americký prezident Harry Truman přednesl svůj slavný projev k americkému kongresu, ve kterém ohlásil to, co vešlo v povědomí jako Trumanova doktrína. Tento pakt realizoval strategii a zadržování komunismu. Doktrína znamenala hospodářskou i vojenskou podporu Řecka a Turecka, později i Iránu a Jugoslávie. V návaznosti na Trumanovu doktrínu o rok později vznikl Marshallův plán, který vyzýval k převzetí odpovědnosti a za politický vývoj východoevropských států. V červnu 1947 byl vyhlášen Marshallův plán, který východní Evropa odmítla. Mezi listopadem a prosincem 1947 proběhla konference ministrů zahraničí v Londýně, která byla již od začátku odsouzena k neúspěchu. Ačkoli byla Francie vzpurným spojencem s vlastními plány a nesouhlasila s britskou a americkou politikou v Porúří, rozhodli se Britové s Američany začít se svým plánem na politickou reorganizaci společné zóny a na jaře 1949 Francie musela nevyhnutelně přistoupit a připojit i svou zónu.³⁴

Do léta 1948 se začínající měnovou reformou a probíhající blokadou Berlína, bylo rozdělení Německa hotovou záležitostí. V západní spojené zóně se sešla parlamentní rada složená ze zástupců parlamentů jednotlivých západních německých spolkových zemí za účelem sepsání nové ústavy pro nový západoněmecký stát. Tento dokument měl být pouze dočasný a počítalo se s jeho pozdějšími úpravami. Měl to být takzvaný „Základní zákon“ (Grundgesetz). Tento zákon byl formálně schválen a podepsán všemi spojenci 8. května 1949. Dne 14. srpna 1949 se konaly první celonárodní volby v nové Německé spolkové republice. Prvním západoněmeckým kancléřem se stal Konrád Adenauer, který směřoval svou politikou k Západu.³⁵

Reakcí na vývoj situace na Západě byly provedeny kroky k vytvoření východoněmeckého státu v sovětské zóně. Západní mocnosti se obávaly Stalinovy

³³ DELOUCHE, F. a kol. *Dějiny Evropy*. Praha, 2001, s. 152.

³⁴ STEINBACH, G. *Osudové dny Evropy*. Praha, 2003, s. 151.

³⁵ DELOUCHE, F. a kol. *Dějiny Evropy*. Praha, 2001, s. 154.

politiky ve východní Evropě, kterou mohly vidět například v Polsku či Československu. Obávaly se toho, že dojde i k podobnému vývoji v sovětské zóně Německa. Odpovědí Sovětů Německé spolkové republice při zakládání Německé demokratické republiky byl vznik dne 14. června 1947 německé ekonomické komise, která v březnu 1948 převzala kontrolu nad celým hospodářstvím sovětské zóny. Německá demokratická republika byla formálně založena dne 7. října 1949. První ústava NDR byla velmi podobná té ze NSR, aby se však zabránilo možnosti znovusjednocení, byla upravena v roce 1968 a 1974, aby více odpovídala realitě východoněmeckého politického života. Wilhelm Pieck byl zvolen prvním prezidentem NDR a Otto Grotewohl premiérem, avšak skutečnou mocí disponovala SED s předsedou Walterem Ulbrichem.³⁶

Rok po založení Německé spolkové republiky byl ekonomický vzestup již viditelný, návrat či vytváření nového života se stávalo skutečností, a to i pro uprchlíky, kteří začali nacházet práci v pro ně nové a cizí zemi. Navíc začali být lidé ze západního Německa považováni západními mocnostmi za demokraty a partnery v mezinárodním boji proti komunismu.³⁷

Se založením Severoatlantické aliance (NATO) v dubnu 1949 a Organizace pro hospodářskou spolupráci o rok dříve se západní svět začal ekonomicky i vojensky reorganizovat. Na Východě však situace vypadala jinak. Ekonomické podmínky nebyly v žádném případě tak dobré jako na Západě a politická represe byla čím dál horší, hlavně po roce 1948. Na Východě stejně tak jako na západě mnoho lidí věřilo v lepší budoucnost, ale rok 1949 zničil naděje mnohých na odlišné Německo než to, které Němci zažívali za Hitlera.³⁸

V době, kdy se zdálo, že se všichni němečtí politici snažili prodiskutovat důsledky spojenecké politiky (na setkání předsedů vlád jednotlivých spolkových zemí v Mnichově v červenci 1947), nebyli západní politici připraveni otevřeně komunikovat se svými východními protějšky nebo zjistit do jaké míry jsou ovlivňovány Moskvou. Dokázali neústupnost dokonce i v tom, že východoněmeckým politikům nedovolili ani přípravu projevů před začátkem jednání. Odhodlanost některých západoněmeckých politiků k dosažení jednoty Západu na úkor Východu se jasně ukázal v roce 1952, kdy se znovusjednocení na krátký okamžik stalo možným. Rok 1952 byl jakýmsi pomyslným bodem zvratu, v němž proběhly debaty o znovusjednocení německých

³⁶ UTITZ, B. *Německo – nový stát v Evropě*. Praha, 1996, s. 55.

³⁷ DELOUCHE, F. a kol. *Dějiny Evropy*. Praha, 2001, s. 154.

³⁸ STEINBACH, G. *Osudové dny Evropy*. Praha, 2003, s. 151.

států. Hlavní příčinou byla Stalinem poslaná zpráva, ve které výměnou za západoněmecké sjednocení nabídl spojené, neutrální, neokupované Německo (něco na způsob Rakouska). Ačkoliv mnoho Němců toužilo po znovusjednocení, někteří západní politici v klíčových pozicích se snažili podryvat jakékoliv podobné snahy, i když navenek mluvili horlivě o jednotě.³⁹

Rekonstrukce západoněmecké ekonomiky v rámci celé západní Evropy byla jak v ekonomickém, tak politickém zájmu USA. Z politického hlediska byla silná a prosperující západní Evropa skvělou a efektivní vojenskou obranou proti komunistické agresi, z ekonomického hlediska americký kapitalismus potřeboval mezinárodní trh, který vzkvétající západní Evropa mohla poskytnout. Britové a Francouzi se obávali spojení jednotného Německa s Ruskem. Obě velmoci vytěžily z nastalé situace maximum a pro komunistický blok znamenalo velký přínos začlenění průmyslově vyspělého východního Německa do jejich ekonomického tábora.⁴⁰

Studená válka představovala soupeření, které se odehrávalo bez reálného válčení mezi USA a SSSR. Tyto země proti sobě „bojovaly“ prostřednictvím vzájemného vyhrožování a posilování vlastních ozbrojených sil.

Obě země shromáždily vlastní arzenály jaderných zbraní. Mírové a přátelské kontakty mezi těmito zeměmi a jejich obyvateli ustaly. Sovětská armáda oddělila SSSR od západního světa.⁴¹

Studená válka ovládala světovou politiku na mnoho let. Na jedné straně se USA stalo vedoucím představitelem Severoatlantické aliance (NATO), vojenské aliance západních států, namířené proti komunistickým zemím. Na druhé straně se SSSR stal vedoucí zemí Varšavské smlouvy, vojenské aliance států východní Evropy, které podporovaly komunismus.⁴²

V osmdesátých letech pomohl přátelský vztah mezi americkým prezidentem Ronaldem Reaganem a jeho sovětským protějškem Michaiilem S. Gorbačovem snížit napětí Studené války. V roce 1987 se oba státníci dohodli na likvidaci jaderných střel středního doletu. V roce 1989 umožnil Gorbačov komunistickým státům ve východní

³⁹ STEINBACH, G. *Osudové dny Evropy*. Praha, 2003, s. 155.

⁴⁰ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 132.

⁴¹ POCHYLÝ, M. *Dějiny světa*. Praha, 2003, s. 290.

⁴² POCHYLÝ, M. *Dějiny světa*. Praha, 2003, s. 291.

Evropě zvolit si demokratické vlády a v roce 1991 se Sovětský svaz definitivně rozpadl, čímž došlo i k ukončení Studené války.⁴³

3.2 Vnitropolitická situace v západním Německu

V této části kapitoly budeme analyzovat vnitropolitickou situaci v Německé spolkové republice od padesátých až do osmdesátých let, než došlo k úplnému sjednocení.

3.2.1 Ústava a politický systém Německé spolkové republiky

Struktura nově vzniklé ústavy poskytovala jisté záruky a ustanovení na ochranu nové demokracie proti některým problémům s Výmarskou ústavou, se kterými se Německo potýkalo. Mezi Bonnskou ústavou a Výmarskou ústavou byly zásadní rozdíly.

Ústava Německé spolkové republiky neboli Základní zákon Německé spolkové republiky byla přijata v roce 1949. Její přijetí bylo podmíněno souhlasem zemských sněmů, dále souhlasem vítězných velmocí a schválením 65-člennou Parlamentní radou. Tato Bonnská ústava z roku 1949 onu Výmarskou neruší a ani jinak tato původní ústava zrušena nebyla. V praxi se jednoduše Výmarská ústava nepoužívala, nebyla používána již od doby před II. světovou válkou, kdy byl v Německu zaveden nacistický režim, a lze tedy o ní prohlásit, že v poválečném uspořádání již byla bez legitimacy.⁴⁴

Ve Spolkové republice byla role prezidenta výrazně oslabena, především vzhledem k osudovým akcím prezidenta Hindenburga. Prezident Bonnské republiky nebyl volen veřejným referendem jako ve Výmarské republice, ale vzhledem k nedůvěře ke hlasu národu byl volen nepřímou volebním kolegiem.

Volební systém byl poměrně složitý. Politické strany měly svou kandidátku a tolik zástupců, ke kolika byli oprávněni podle volebního výsledku. Byla také ustanovena minimální hranice 5 % hlasů, která zaručovala postup do parlamentu. Nastavení této hranice bylo kvůli tomu, aby malé strany se nedostaly do parlamentu, jak se tomu stalo v roce 1928 s Hitlerovou NSDAP, která tehdy dostala 2,6 % hlasů.⁴⁵

Druhým důvodem bylo vyhnutí se problému s mnoha malými stranami v parlamentu, což by zhoršovalo povolební vyjednávání o koalici, které je nutné k sestavení vlády.

⁴³ POCHYLÝ, M. *Dějiny světa*. Praha, 2003, s. 291.

⁴⁴ DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. *Komparace politických systémů I*. Praha, 2003, s. 200.

⁴⁵ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 142.

Spolková republika měla být federativním státem, kde jednotlivé země mají velký vliv na své místní záležitosti. Lokálně volené zemské parlamenty (Landtage) měly ve své kompetenci záležitosti jako kulturu, školství a další. Federativnost byla extrémně důležitým prvkem západoněmecké politiky, kdy místní vlády měly důležité úkoly. Zemské parlamenty posílaly své zástupce do druhé komory parlamentu v Bonnu, do Spolkové rady - Bundesratu. Tato komora měla právo veta, pokud se projednávaná záležitost týkala přímo zemí, a také moc pozměňovat a pozdržovat legislativu. Strana, která měla většinu v dolní komoře, Spolkovém sněmu - Bundestagu, nemusela mít většinu také ve Spolkové radě, kvůli různým datům voleb a různému rozložení politických preferencí v jednotlivých státech.⁴⁶

Západoněmecká ústava, tak jak byla přijata v roce 1949, prošla mnoha změnami a úpravami, jako byla například rovnováha mezi centrální a regionální vládou a povahou a umístěním pohotovostních sil.⁴⁷

Stejně jako nemohla být považována Výmarská ústava za hlavní důvod neúspěchu Výmarské republiky, tak ani Bonnská ústava, která se snažila o ustanovení demokracie nebyla jediným důvodem, proč se nakonec demokracii povedlo ustanovit.⁴⁸

3.2.2 50. léta v západním Německu za kancléřství Konráda Adenaura

Konrád Adenauer představoval jednu z nejvýznamnějších osobností západního Německa. Byl spoluzakladatelem Křesťanskodemokratické strany, v níž zastával nejvyšší funkce. Patřil k jednoznačným stoupcům integrace Německa do západní Evropy. Jeho klíčovým bodem bylo vyrovnání se s Francií, tzv. německo-francouzská smlouva z roku 1963. Se SSSR obnovil v roce 1955 diplomatické styky dosáhl propuštění stovek tisíců zajatců. Především se podílel na demokratizaci Německa, na obnovení hospodářského potenciálu a vytvoření hospodářského zázraku. Úspěch Adenauerovy politiky v padesátých letech bychom mohli připsat několika faktorům. Tím nejdůležitějším byl ekonomický růst, takzvaný „ekonomický zázrak“, který obrovskou produktivitou a rostoucí ekonomikou vylepšoval životní podmínky západoněmeckých obyvatel. Hlavní postavou, která tento zázrak uskutečnila byl Adenauerův ministr hospodářství, Ludwig Erhart.⁴⁹

⁴⁶ UTITZ, B. *Německo – nový stát v Evropě*. Praha, 1996, s. 22.

⁴⁷ UTITZ, B. *Německo – nový stát v Evropě*. Praha, 1996, s. 22.

⁴⁸ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 146.

⁴⁹ STEINBACH, G. *Osudové dny Evropy*. Praha, 2003, s. 153.

Ekonomika západních okupačních zón se pomalu, ale jistě začala vzpamatovávat, než se plně projevil Plán evropské obnovy (Marshallův plán). Role Marshallova plánu v pokroku ekonomické obnovy nebyla jen finanční, ale také motivační. Role Marshallovy výpomoci stimulovala ekonomickou aktivitu a psychologickou podporu, čímž vzrostla důvěra v německou měnu a přimělo to ostatní státy, aby v Německu více investovaly.⁵⁰

Počátky vývoje ekonomiky zvýšily rozdíly mezi bohatými a chudými, ale tyto změny byly nutné pro nastartování ekonomiky, a to se později ukázalo jako prospěšné pro celou společnost. Ale již v roce 1952 se začaly zavádět zákony, které měly ulehčit těm lidem, kteří byli nejvíce zasaženi válkou.⁵¹

Adenauerova pozice začala na konci 50. let slábnout a jeho autorita uvnitř strany byla výrazně oslabena krizí v roce 1959 kvůli jeho váhavé a kolísavé kandidatuře na post prezidenta.⁵²

Navíc v roce 1962 byl Adenauer vážně zdiskreditován, což bylo jednou z hlavních příčin konce jeho kariéry.

3.2.3 60. léta v západním Německu

V roce 1962 byl Adenauer vážně zdiskreditován tím, co je známé jako aféra Spiegel. V padesátých letech bylo v zájmu západoněmeckého průmyslu mít obranu směřovanou spíše na potenciálně výnosné atomové zbraně, než na konvenční, které vyžadovaly více pracovníků, kterých byl v té době nedostatek. Týdeník Spiegel publikoval velmi kritický článek, který byl jedním z velmi dlouhé série, které se snažily zdiskreditovat ministra obrany Franze-Josefa Strausse z nečestných praktik, zneužití moci a korupce. Došlo k zátahu na kanceláře Spiegelu, a jedenáct členů novinářského personálu bylo zatčeno a obviněno z úniku tajných obranných informací.⁵³

Po výrazném nátlaku ze stran parlamentu Adenauer musel přijmout Straussovou rezignaci a potvrdit, že v roce 1963 i sám rezignuje. Tato aféra nebyla důležitá kvůli tomu, co Spiegel napsal, ale spíše kvůli obrovské změně v německé politice, kterou tato akce pomohla vyvolat.⁵⁴

Adenauer byl ve funkci kancléře nahrazen vedoucí osobností ekonomického zázraku Ludwigem Erhardem. Problémy v západoněmecké ekonomice v polovině

⁵⁰ STEINBACH, G. *Osudové dny Evropy*. Praha, 2003, s. 153.

⁵¹ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 157.

⁵² STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 157.

⁵³ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 157.

⁵⁴ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 157.

šedesátých let vedly k potížím s udržení vyrovnaného rozpočtu. V roce 1966 Erhardův návrh, který obsahoval i zvýšení daní, nebyl přijat kabinetem ministrů FDP a kabinet kvůli tomu rezignoval (FPD byla v alianci s CDU-CSU od voleb 1961, a tato aliance byla znovu potvrzena v roce 1965). Ve stejné době se v SPD začaly čím dál častěji ozývat hlasy, že už bylo na čase prokázat, že sociální demokraté jsou schopni převzít vládní zodpovědnost než zůstat permanentně v opozici. Silná vláda vypadala ještě atraktivnější kvůli obavám z pravicových aktivit v podobě neonacistické NPD (Národnědemokratická strana Německa, Nationaldemokratische Partei Deutschlands), stejně jako kvůli výrazné kritice od levice. V této době se zodpovědní politici rozhodli pro efektivní řešení, a to zajistit stabilní většinovou vládu. V listopadu 1966 vznikla velká koalice mezi CDU-CSU a SPD v čele s Kurtem Georgem Kiesingerem z CDU (bývalým členem NSDAP v letech 1933 – 1945) jakožto kancléřem, a bývalým starostou Berlína Willi Brandtem jakožto ministrem zahraničí.⁵⁵

V prosinci roku 1972 byla uzavřena základní smlouva (Grundlagenvertrag), která měla vyřešit vztahy mezi oběma německými republikami. Tato smlouva byla ratifikována v květnu 1973. V září 1973 byly obě německé republiky plně uznány Spojenými národy. Brandtova východní politika přispěla především k zlepšení poměrů v Evropě.⁵⁶

V západním Německu, jako všude v západní Evropě mladá generace protestovala proti postojům a názorům svých rodičů. Faktorů, které ovlivňovaly tuto mladou generaci, bylo mnoho, jednalo se například o rozšíření trendů západního světa, rozvoj mladé a svěží kultury, která se řídila podle světově proslulého hesla Hippies: „make love not war“. Tento slogan vyznačoval nesouhlas mladých lidí s americkým zásahem ve Vietnamu. V následujících letech se levicové protesty rozvětvily a staly se až sektářskými, což naznačuje vznik v té době jedné z nejznámějších teroristických skupin Frakce Rudé armády (Rote Armee Fraktion, RAF), která byla aktivní celá sedmdesátá léta.⁵⁷

3.2.4 70. a 80. léta v západním Německu

Willy Brandt byl kancléřem západního Německa až do roku 1974. V tomto roce se stal vážný špionážní skandál, který okamžitě vedl k Brandtovo rezignaci. Jeden z kancléřových hlavních poradců, Günter Huillaume, byl totiž odhalen coby

⁵⁵ STÜRMEK, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 158.

⁵⁶ UTITZ, B. *Německo – nový stát v Evropě*. Praha, 1996, s. 52.

⁵⁷ STÜRMEK, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 165.

východoněmecký špión. Brandt byl tak donucen rezignovat. Brandtovým nástupcem se stal Helmut Schmidt, diplomatický a reprezentativní kancléř s celkově konzervativním přístupem v rámci Sociální demokracie.⁵⁸

Levicová hnutí v šedesátých letech se částečně rozpadla a částečně změnila. Frakce Rudé armády nebo Baader-Meinhof gang označené jako RAF zorganizovaly sérii fyzických útoků na západoněmecký „systém“. Tato levicová teroristická skupina se zabývala ozbrojeným odporem. Vznikla v roce 1970 a k jejímu založení vedly určité touhy a zklamání nad politickou situací v 60. letech. Nejprve začaly útoky na majetek, jakožto protesty proti kapitalistickému materialismu. Časem se vyvinuly v systematické vraždy významných osobností tehdejšího ekonomického a politického života. Terorismus nebyl jediným problémem na domácí scéně pro Schmidtovu vládu. V sedmdesátých letech se totiž objevila ještě energetická krize doprovázená občasnými velkými výkyvy v mezinárodních cenách ropy. Pokus nahradit ropu jadernou energií měl politický dopad a Schmidtova relativně pravicově orientovaná frakce Sociální demokracie začala být napadána levicovými sociálními demokraty.⁵⁹

To, že Německo vlastnilo jaderné zbraně, vyvolalo v Německu zásadní spory na konci sedmdesátých let a v roce 1979 se USA rozhodlo, že v Evropě bude mít svoje vlastní jaderné zbraně. Začaly se zde šířit mírové protesty pro všeobecné odzbrojení, ochranu životního prostředí a změny v produkci a průmyslu.⁶⁰

Zatímco měla Schmidtova vláda problémy se svojí levicí a svými řadovými voliči, začaly se objevovat i další problémy s pravicovými koaličními partnery FDP, především kvůli problémům v ekonomice. Přestože se německé ekonomice dařilo ještě celkem slušně ve srovnání například s Brity, přišel i zde nárůst nezaměstnanosti a inflace, což přispělo k velkým rozporům v koalici ohledně státního rozpočtu. V roce 1982 se FDP rozhodla posunout svoji loajalitu od SPD směrem k CDU-CSU. Po hlasování o nedůvěře byl Schmidt odvolán a na pozici kancléře místo něj nastoupil Helmut Kohl z CDU-CSU.⁶¹

Po důrazné debatě a důkladném promyšlení proběhlo nové hlasování o nedůvěře vládě, kterou nový kancléř Helmut Kohl schválně prohrál, aby mohl prezident rozpustit parlament a vyhlásit nové volby na jaře 1983. Konzervativci vyhráli volby a koalice FDP s CDU-CSU byla oficiálně potvrzena ve vládě. Tato změna vlády

⁵⁸ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 165.

⁵⁹ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 166.

⁶⁰ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 166.

⁶¹ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 167.

v roce 1982 – 1983 byla obecně známá jako die Wende, bod zlomu. Po třinácti letech sociálně-demokratické vlády vstoupilo Německo do nové fáze konzervativní převahy, potvrzené výhrou konzervativců ve druhých volbách v roce 1987.⁶²

3.3 Vnitropolitická situace ve východním Německu

V této kapitole budeme sledovat vnitropolitickou situaci v Německé demokratické republice od počátku padesátých až do let osmdesátých, než došlo k pádu berlínské zdi a následnému sjednocení Německa.

3.3.1 Ústava a politický systém NDR

V roce 1949 byla vyhlášena první ústava Německé demokratické republiky. Ústava, která nebyla ratifikována všeobecným hlasováním, byla navržena tak, aby byla kompatibilní s ústavou Spolkové republiky, a přinášela tak možnost budoucího opětovného sloučení obou států.⁶³

Formálně měla mít Německá demokratická republika politický systém s mnoha stranami a dvoukomorovým parlamentem, který se skládal z dolní komory (Volkskammer, Sněmovna lidu), která měla mít podobu západoněmeckého Bundestagu a horní komory (Länderkammer, Zemská sněmovna), která měla reprezentovat zájmy jednotlivých spolkových zemí sjednocených v NDR. Volby do Sněmovny lidu byly spíše symbolické, existoval pouze jediný seznam kandidátů a bylo předem určeno, kolik zástupců která strana bude ve sněmovně mít.

V roce 1949 existovalo více formálních podobností i v dalších aspektech, ale podobnost v ústavě postupně mizela, jak se realita politického, sociálního a ekonomického života měnila a zvětšovaly se rozdíly mezi oběma republikami. V roce 1952 byly v NDR zrušeny země (Länder) a nahrazeny třinácti regiony (Bezirke). Tyto poměrně malé regiony posloužily cílům SED, hlavně v jejich touze centralizovat moc a potlačit místní politiku jako hrozbu pro nárůst opozice. V roce 1958 byla rozpuštěna zemská sněmovna parlamentu (Länderkammer).⁶⁴

Když roku 1960 zemřel první prezident NDR Wilhelm Pieck, tak i s jeho smrtí zanikla funkce prezidenta a hlavu státu převzala Státní rada (Staatsrat), které předsedal hlavní představitel SED Walter Ulbricht. Výjimečnost Státní rady trvala jen krátce, když byl Ulbricht nahrazen v roce 1971 Erickem Honeckerem ve funkci prvního

⁶² STÜRMEER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 167.

⁶³ WEBER, H. *Dějiny NDR*. Praha, 2003, s. 99.

⁶⁴ WEBER, H. *Dějiny NDR*. Praha, 2003, s. 123.

tajemníka SED, ale její důležitost byla brzy poté snížena ve prospěch rady ministrů (Ministerrat).⁶⁵

V roce 1968 byla vedoucí role SED zasazena do ústavy a její postavení se nezměnilo až do revoluce v roce 1989, čímž se zrušila jakákoliv podobnost s ústavou Spolkové republiky, jelikož byla doplněna marxisticko-leninskými prvky, které dovolovaly měnit práva občanům. V roce 1974 byla ústava změněna znovu, aby reflektovala nové postavení NDR ve východním bloku.⁶⁶

Jak ústava západního Německa, tak i ústava východního Německa poskytovala jen částečný pohled do reality politického života.

3.3.2 50. léta ve východním Německu za vlády Ulbrichta

Na třetím sjezdu strany SED 20. června – 4. července 1952 byl Walter Ulbricht zvolen generálním tajemníkem strany SED, a tím tak získal dominantní pozici, kterou si udržel až do roku 1971. Socialistická strana neboli SED chtěla kontrolovat administrativu, politiku a justici a rozšířit svůj vliv do vzdělání, médií a všech přístupů občanům, aby mohla formovat jejich názory.⁶⁷

Objevila se spousta rozdílů v názorech mezi vyššími kádry strany v létě 1953, což do určité míry odráželo změny v Moskvě po Stalinově smrti na jaře téhož roku. Ulbrichtovy názory byly během padesátých let stále zpochybňovány a navíc se musel potýkat i s několika jednotlivci a skupinami v NDR, které věřily ve skutečnou destalinizaci a liberalizaci východoněmeckého socialismu.⁶⁸

Během padesátých let docházelo k pokusům o centrální státní kontrolu ekonomiky podle plánů postavených na sovětském modelu. Průmysl se orientoval hlavně na kvantitu s velmi malým důrazem na kvalitu nebo prodejnost zboží. Zpočátku byl důraz kladen, stejně jako v Sovětském svazu, na těžký průmysl, ale po smrti Stalina v roce 1953 a představení „nového směru“ se produkce teoreticky posunula směrem k větší orientaci na spotřebitele. Avšak v roce 1954 byl v Sovětském svazu nový směr opuštěn a NDR se přeorientovala na nový duální systém. Pětiletý plán byl odvolán a místo něj ohlášen sedmiletý plán pro roky 1959 – 65, aby se synchronizoval ekonomický vývoj NDR s SSSR.⁶⁹

⁶⁵ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 152.

⁶⁶ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 152.

⁶⁷ WEBER, H. *Dějiny NDR*. Praha, 2003, s. 122.

⁶⁸ WEBER, H. *Dějiny NDR*. Praha, 2003, s. 122.

⁶⁹ WEBER, H. *Dějiny NDR*. Praha, 2003, s. 200.

Konec padesátých let byl ve znamení jistého vzestupu ekonomiky NDR, avšak šedesátá léta se ukázala být dekadou rozdílů a vnitřních změn v jakékoliv podobnosti východního a západního Německa, které si ukážeme v následující části.

Vývoj NSR a NDR v 50. letech byl zcela odlišný. Rozdíly mezi Adenauerovým a Ulbrichtovým Německem byly nejen politické, ale i ekonomické. Zatímco lidé v Německé spolkové republice vedli „slušný život“ s dostačujícím příjmem, občané NDR byli utiskováni a materiálně strádali, avšak ne všichni jedinci, jen ti, kteří odmítali spolupracovat s komunistickou stranou.

3.3.3 60. léta ve východním Německu

Pro Sovětský svaz mělo NDR nezanedbatelný ekonomický a vojenský význam. V roce 1962 se v SSSR začalo mluvit o myšlenkách oficiálně spojených se jménem Liberman. Evsei Liberman byl sovětským ekonomem. Navrhl realizovat nové metody plánování založené na demokratickém centralismu. Nejen Libermanovy ekonomické reformy se staly úspěchem pro hospodářství Sovětského svazu, ale i jeho reformní návrhy byly uskutečňovány ve východním Německu.

Na šestém sjezdu SED 15. ledna 1963 Ulbricht najednou předložil návrh reformy, ve kterém byl patrný vliv ekonomické libermanovské diskuze. Na jaře 1963 se v malém měřítku objevovaly experimenty, které byly posléze ústředním výborem prodiskutovány, a 11. července 1963 rada ministrů schválila principy pro nový ekonomický systém plánování a managementu pro národní ekonomiku.⁷⁰

Nový ekonomický systém (Neues Ökonomisches System) se jistým způsobem lišil od podobných experimentů v jiných státech východní Evropy v šedesátých letech. Nereprezentoval jen pouhé převzetí Libermanových principů ze SSSR bez jakýchkoli změn, zisk neměl být jediným ekonomickým ukazatelem. Mělo zůstat zachováno státní centrální plánování. Stát si zachoval funkci vytváření dlouhodobých plánů a celkovou kontrolu ekonomiky. Zisk měl být hlavním kritériem produktivity každé firmy, takže musely vyrábět kvalitní zboží za co nejnižší ceny při co nejmenších nákladech.⁷¹

V roce 1968 byla sepsána nová ústava, která nahradila ústavu z roku 1949. V této nové ústavě stálo, že se moc nebude dál odvozovat jen od „lidu“, ale spíše od „pracujícího lidu“ pod vedením marxisticko-leninské strany. Tím bylo poprvé oficiálně zavedeno do ústavy explicitní vedení SED.⁷²

⁷⁰ WEBER, H. *Dějiny NDR*. Praha, 2003, s. 192.

⁷¹ WEBER, H. *Dějiny NDR*. Praha, 2003, s. 200.

⁷² STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 152.

Šedesátá léta ve východním Německu, byla tak jako v celé Evropě a v celém světě dobou změn a nadějí.

3.3.4 70. a 80. léta ve východním Německu

Období od roku 1971, kdy začal vládnout Honecker, až do poloviny sedmdesátých let vypadala politika a hospodářství NDR v mnoha ohledech nadějně.

Na ekonomické frontě bylo vše soustředěno na zákazníka, to znamená, že se dbalo na to, aby lid byl materiálně zajištěn a relativně spokojen, aby nedocházelo k nesouhlasným projevům proti Honeckerově vládě, což se celkem dařilo v době energetické krize, kdy na Západě vzrostla výrazně nezaměstnanost i ceny, nejen energií. Když životní úroveň obyvatelstva v lepším případě stagnovala, byly energetické požadavky NDR uspokojovány dodávkami ropy, plynu aj. ze SSSR za velmi výhodné ceny. Hospodářství na Východě se vyvíjelo k lepšímu, kdežto na Západě se růst zastavil. Východ pomáhal svými nízkými cenami částečně Západu k překonání krize. Výsledkem dohod mezi oběma Německy bylo to, že zde nebyly žádné obchodní bariéry nebo externí tarify. Z toho důvodu byla NDR jakýmsi tajným členem Evropského společenství.⁷³

V osmdesátých letech byl ve východním Německu kladen důraz na odvětví jako mikroelektronika, výroba počítačů, přesto NDR zaostávalo v kvalitě a částečně v kvantitě za NSR. Honecker se snažil udělat z NDR silnou ekonomickou jednotku, jakousi „výkladní skříň“ socialismu s uspokojením všech potřeb obyvatelstva. Je pravdou, že po stránce sociální se NDR držela na jedné z nejvyšších příček v Evropě, ale to bylo kompenzováno nemožností cestovat na Západ a všudypřítomností tajné policie STASI, která okamžitě eliminovala jakékoli projevy nesouhlasu nebo nespokojenosti s vládou a jejími záměry.⁷⁴

Obě Německa měla velmi shodné a unikátní zájmy na mezinárodních vyjednáváních o odstranění některých jaderných raket z Evropy. Obě německé republiky byly celkem zranitelné, protože byly hraničními státy rozděleného světa.⁷⁵

V obou republikách byly silné tendence k postoji střední Evropy bez jaderných zbraní, ale události, které měly změnit vztahy mezi NDR a NSR se objevily na podzim roku 1989.

⁷³ WEBER, H. *Dějiny NDR*. Praha, 2003, s. 241.

⁷⁴ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 171.

⁷⁵ STÜRMER, M. *Německo 20. století*. Praha, 2005, s. 172.

3.4 Berlínská zeď

Berlínská zeď byla postavena z důvodu izolace západního Berlína od východního, a to kvůli velké emigraci východních občanů, hlavně inteligence na Západ, ale také kvůli útěkům kriminálních živlů z NDR a ostatních socialistických zemí do západní části (například skupina bratří Mašínů z ČSR), kde dostávali automaticky politický azyl, aniž by byla vyšetřena jejich kriminální minulost.

Dva měsíce předtím, než byla Berlínská zeď postavena, předseda Státní rady NDR Walter Ulbricht vyhlásil: „Niemand hat die Absicht, eine Mauer zu errichten!“ („Nikdo nemá v úmyslu postavit nějakou zeď! – překlad autorky) Aby zabránil rostoucí emigraci na Západ, navrhl Ulbricht druhou berlínskou blokádu.⁷⁶

Vše spojené s výstavbou berlínské zdi začalo už v brzkých ranních hodinách dne 13. srpna 1961. Městská hranice západního Berlína na jeho severní, západní a jižní straně byla nyní obezděna, a tak oddělovala dva Berlíny. Vojáci NDR nejprve vytvořili kolem celého města pásmo a natáhli přes ulice kotouče ostnatého drátu. Veškerý provoz přes hranice byl v obou směrech zastaven a říční policie NDR hlídkovala na řekách. Linky metra a městské dopravy byly přerušeny a telefonní dráty přestřiženy. Na ulicích byly vyvěšeny letáčky oznamující nová pravidla a několik jich bylo vypuštěno do větru, aby se dostaly na Západ. Tohoto dne unikl na Západ rekordní počet 4130 uprchlíků, 800 z nich ještě poté, co byly postaveny barikády. V prvních šesti týdnech uprchlo 85 východoněmeckých policistů a milicionářů. Během následujících dní byli do města prisunuti další vojáci NDR, byly nataženy další dráty a hraniční zátarasy zesíleny. Vláda NDR oznámila, že se staví „antifašistická ochranná zeď“ (antifaschistische Schutzwall), aby ochránila socialistický stát. Berlínské spojenecké velitelství (Kommandatur), z něhož Sověti vystoupili, protestovalo u sovětského velitele. Stovky tisíc Západoberlíňanů se účastnily nočních protestních shromáždění a částečně obrátily svůj hněv i proti pasivitě západních Spojenců. USA protestovalo u Sovětů, ale nemohlo celkem nic dělat, protože západní Berlín jako takový nebyl vystaven přímé hrozbě a hlavní principy Postupimské dohody zpochybněny nebyly, především tedy přítomnost spojeneckých vojsk, svobodný přístup západních Spojenců do východního Berlína a právo Západoberlíňanů na sebeurčení. Od 23. srpna 1961 měli obyvatelé západního Berlína zakázáno navštěvovat východní Berlín.⁷⁷

⁷⁶ BAUMGARTEN, K., FREITAG, P. *Die Grenzen der DDR*. Berlín, 2004, s. 30.

⁷⁷ BAUMGARTEN, K., FREITAG, P. *Die Grenzen der DDR*. Berlín, 2004, s. 32 - 35.

Mezinárodní tlak na situaci celkem nic nezměnil. Nyní se zdálo, že Německo může být sjednoceno jedině další válkou. Dne 2. září Francouzi přiměli východní Němce, aby zeď posunuli do svého sektoru, protože část zdi byla uvnitř francouzského sektoru. USA povolalo 75 000 národních gardistů a posílilo svých šest divizí v západním Německu. Dne 19. září překročila kolona amerických vozidel a vojáků hranice západního Německa a dojela do západního Berlína, aby zajistila právo přesunu. V následujících čtyřech letech byl každé tři měsíce vystřídán jeden prapor, což rozšířilo řady berlínské blokády.⁷⁸

Zeď, která byla postavena okamžitě po instalaci původních, nahrubo postavených zátarasů byla zhotovena z kvalitnějších materiálů daleko pečlivějšími řemeslníky dne 19. června 1962. Příslušníci hraniční stráže (Grenztruppen) se nijak nesnažili udržovat obyvatele západního Berlína v dostatečné vzdálenosti od tohoto pruhu (2-4 m od vnější zdi), dokonce podél něj vedly chodníky. Zdi byly na východní straně bíleny proto, aby se zakrylo neustále se objevující grafity. Zeď se stala plochou pro nápadité politické a umělecké vyjadřování. Dne 21. června 1963 se museli všichni obyvatelé východního Berlína, bydlící 100 m od bezpečnostního pásma, registrovat u hraniční stráže.⁷⁹

Zeď třetí generace se začala stavět v roce 1965 a představovala značné vylepšení starších zátarasů, ačkoliv nikdy zcela nenahradila předchozí.⁸⁰

V roce 1976 byla zahájena výstavba zdi čtvrté generace Grenzwall 75. Do roku 1980 stále ještě stály zdi třetí a dokonce i druhé generace.⁸¹

Grenzwall 75 byla ve své době nejmodernější zdí a v podstatě nepřekonatelná jak osobami, tak vozidly, navíc poměrně rychle a snadno postavena. V některých místech se souběžně s vnější zdí táhl 6 a více metrů široký kontrolní pás, zatímco jinde byla většina prostoru uzavřena vnější zdí a jako kontrolní pás sloužil vnitřní plot. Aby se zabránilo proražení vozidly, byly vykopány příkopy ve tvaru „V“ či čtverce, postaveni oceloví ježci a osazována pole z bodců („Stalinova tráva“). V bezpečnostním pásmu byl umístěn signalizační plot s elektronickými senzory. Pokud byl plot narušen, rozzářilo se rudé světlo na senzoru a rozezněla se siréna, což mělo zburcovat pěší a motorizované hlídky. Od poloviny 70. let začaly strážní věže a velitelská stanoviště (Führungsstelle) nahrazovat dřevěné a ocelové předchůdce. V 80. letech se objevily dvě

⁷⁸ THOSS, H. *Gesichert in den Untergang : Die Geschichte der DDR - Westgrenze*. Berlin, 2004, s. 64.

⁷⁹ THOSS, H. *Gesichert in den Untergang : Die Geschichte der DDR - Westgrenze*. Berlin, 2004, s. 67.

⁸⁰ THOSS, H. *Gesichert in den Untergang : Die Geschichte der DDR - Westgrenze*. Berlin, 2004, s. 67.

⁸¹ LAPP, P. *Die Grenztruppen der DDR : Frontdienst im Frieden*. Koblenz, 1986, s. 241.

věže pro Berlín, co bylo do té doby nezvyklé. Bezpečnostní pásmo Grenzwall 75 se v různých sekcích značně lišilo v závislosti na dostupném terénu a na frekvenci útěků v každé konkrétní oblasti. Bylo strženo mnoho budov, aby se původní pohraniční prostor rozšířil.⁸²

To, co většina lidí pokládala za berlínskou zeď, byla 43,1 km dlouhá hradba rozdělující město (Innerstädtische Grenze Berlin). Avšak existovalo také 111,9 km „venkovské zdi“ neboli „prstence kolem Berlína“ (Ring um Berlin), obkličující zbytek západního Berlína. Ačkoliv větší část byla ohraničena lesy a poli, přiléhaly k ní také předměstské oblasti a čtvrti. V počátcích mohlo mnoho lidí uniknout touto méně chráněnou, nestřeženou oblastí, avšak posléze hlídky hraniční stráže byly na přístupech k Berlínu velice ostražitě a pohraničníci verbovali pomocníky z řad místního obyvatelstva. Venkovská zeď byla postupně zesilována, ale stále to byl nejslabší článek prstence. Dálniční, železniční a vodní hraniční přechody byly přísně střeženy a souběžně s těmito cestami se táhly kilometry zdi ještě předtím, než vyústily do města. To zabraňovalo uprchlíkům, aby nastupovali do vozidel, člunů a vlaků, které byly důkladně prohledávány. Cestování po dálnicích vyžadovalo tranzitní víza, kde byl uveden popis vozidla, jména a dresy pasažérů, účel cesty, převážené zboží, množství peněz a datum návratu. Datum odjezdu a předpokládaný čas příjezdu byly přesně stanoveny. Západní návštěvníci se nesměli odchýlit od určených tras, nesměli ani fotografovat. Pokud dorazili se zpožděním, mohli být obviněni z odbočení z trasy či z toho, že proti zákazu někde zastavili. Byly také případy, že příchozí ze Západu byli zatčeni a uvězněni, aniž by to bylo oznámeno západním úřadům. Někteří byli objeveni ve vězeních až po pádu zdi. V roce 1989 když zeď padla, již existovaly plány, které naštěstí nebyly uskutečněny, na vybudování moderní zdi s využitím špičkové technologie.⁸³

Postavení berlínské zdi a opevněných hranic rozdělujících zemi na dvě Německa se pro NDR, Varšavskou smlouvu a SSSR ukázalo být politickou, společenskou a hospodářskou katastrofou. Zeď se stala symbolem komunistické tyranie. Omezila na minimum jak útky odborníků, vzdělaných a kvalifikovaných dělníků, tak stabilizovala pohyb obyvatelstva a dostala ho pod kontrolu, umožnila neomezený „rozvoj“ socialistické ekonomiky.⁸⁴

⁸² LAPP, P. *Die Grenztruppen der DDR : Frontdienst im Frieden*. Koblenz, 1986, s. 243.

⁸³ ROTMANN, G. *The Berlin Wall and the Intra-German border 1961 – 1989*. New York, 2008, s. 59 - 60.

⁸⁴ ROTMANN, G. *The Berlin Wall and the Intra-German border 1961 – 1989*. New York, 2008, s. 60.

Podle průzkumu veřejného mínění z roku 2010 uvádí 42 % západních Němců, že jim jednota přinesla osobní prospěch a na Východě si to myslí 37 %.⁸⁵

3.5 Shrnutí

Politika i ekonomika obou částí Německa byla zcela odlišná, Západ byl založen na demokracii a tržním hospodářském systému, Východ na socialismu a centrálním plánování.

Hlavním směr politiky a ekonomiky poválečného kancléře Konráda Adenauera se vyvíjel směrem k západním zemím a mocnostem. Vzhledem k tomu, že byl křesťanským demokratem, byly jeho postoje významně konzervativní v některých ohledech, ale později se ukázalo, že jeho metody byly správné a účinné k rozvoji západního Německa. Obával se izolace Německa a ohrožení Sovětským svazem. Jeho aktivity vůči začlenění do západní Evropy vyústily mimo jiné vstupem do NATO v roce 1955 a EHS v roce 1957. Spolu s ministrem hospodářství Ludwigem Erhartem nastartoval Německou ekonomiku v takzvaný hospodářský zázrak, kdy se ze zbořené a vypálené země stala jedna z nejsilnějších ekonomik světa.

Ludwig Erhart, druhý kancléř po Adenauerovi převzal ořídě i směr politiky. Byl předsedou CDU, Křesťanskodemokratické strany, pokračovatelem předchozí politiky, ve které působil jako ministr hospodářství. Za jeho kancléřství opět vzrostla německá ekonomika.

Čtvrtým kancléřem a prvním Sociálně demokratickým předsedou vlády se stal Willy Brandt. Vzhledem k jeho levicové minulosti a přítomnosti předsedy SPD, Sociálně demokratické strany, se jeho politika obracela směrem na Východ. Byl výrazným zastáncem a strůjcem německé východní politiky v letech 1969 – 1974. Docílil uzavření německo – sovětské, německo – polské a německo – německé smlouvy a paktu čtyř mocností v Berlíně. Dosáhl největšího volebního vítězství SPD v poválečném Německu. Byl značně neoblíbeným v křesťansko konzervativních kruzích pro ústupky sblížování s Východem, nejen německým. Roku 1971 převzal Nobelovu cenu za mír.

Helmut Schmidt, druhý Sociálně demokratický kancléř západního Německa. Jeho politika již nebyla tak vstřícná vůči východnímu Německu a Východu jako takovém. Za jeho kancléřství vrcholila energetická krize, tím pádem rostla

⁸⁵ Kohl poprvé přiznal chyby při sjednocení. Právo, 2010, č. 36, s. 8.

nezaměstnanost a spokojenost obyvatel západního Německa se výrazně snižovala. Byl předsedou frakce SPD, která se klonila směrem doprava politického spektra.

Helmut Kohl přivedl zpět po třináctiletém vládnutí SPD, Křesťanskou demokracii, coby nejsilnější stranu do vlády. Za jeho vlády se priority obrátily zpět k Západu. Byl tvrdým zastáncem tržní ekonomiky i s jejími důsledky. Zaujímal klíčovou roli ve znovusjednocení Německa v roce 1990.

Později v osmdesátých letech se do Spolkové republiky začal valit proud etnicky německých uprchlíků z východní Evropy a Sovětského svazu. V létě a na podzim 1989 se z tohoto proudu stala obrovská záplava stovek tisíců východních Němců utíkajících na Západ.

Významnou postavou poválečné éry východního Německa byl Wilhelm Pieck, východoněmecký komunistický politik. Před válkou byl pronásledován nacisty. Za války emigroval do ČSR a SSSR. Jeho politická orientace ho jasně směřovala na Východ. Stal se poválečným předsedou SED, Sociálně demokratické strany, a spoluzakladatelem Německé demokratické republiky, jejíž byl prezidentem do roku 1949 – 1960. Zastával sovětský model vládnutí, odmítající prozápadní orientaci. Stal se jedním z hlavních strůjců denacionalizace v NDR.

Walter Ulbricht byl prvním předsedou státní rady. Byl jedním z dalších emigrantů utíkajících před nacismem do ČSR a SSSR. Stal se také jedním ze zakladatelů SED a posléze jejím generálním tajemníkem. Byl politicky i vojensky závislý na Sovětském svazu, i když se snažil oživit německý trh v jakémsi prozápadním modelu, tedy ústup od sovětského modelu těžkého průmyslu k průmyslu spotřebnímu.

Erich Honecker, první tajemník SED, předseda státní rady NDR, čímž i hlava státu byl vstřícný k politice Willyho Brandta coby levicového politika západního Německa. V období energetické krize podporoval obchod s NSR čímž částečně pomáhal stagnující ekonomice v západní části Německa. Dbal na dodržování sociálních jistot v NDR a na materiální a spotřební dostatečnost obyvatel NDR. Po znovusjednocení byl obžalován ze zločinů spáchaných komunismem.

Později v polovině osmdesátých let se začala zlepšovat situace v cestování mezi oběma státy. Po oficiálním uznání emigrantů v roce 1984 a 1987 dostalo poměrně velké množství východních Němců povolení ke krátké návštěvě NSR. Bylo to i kvůli tomu, že v SSSR probíhala „perestrojka“ vyhlášená Michaiilem Gorbačovem, a která měla snahy o uvolnění mezi Východem a Západem.

Postavení Berlínské zdi a opevněných hranic, které rozdělovaly zemi na dva státy se ukázalo být politickou, společenskou i hospodářskou katastrofou. Když se podíváme na stavbu berlínské zdi dnešním pohledem, zjistíme, že ačkoliv zeď padla, rozdíly mezi obyvateli nadále zůstaly. Mezi tzv. Wessis a Ossis stále existují odlišnosti. I dle výsledků různých sociologických výzkumů či jiných forem anket zjistíme, že odlišnosti mezi východním či západním Německem nevyplývají jen z regionálních podmínek, ale Západ se cítí být dotčen kvůli poskytování vysokých dotací Východu.

4 POLITICKÁ A HOSPODÁŘSKÁ SITUACE ZNOVUSJEDNOCENÉHO NĚMECKA

V této závěrečné kapitole budeme analyzovat ekonomickou a politickou situaci znovusjednoceného Německa v roce 1990, budou zkoumány reformní změny týkající se politiky a hospodářství, které zasáhly celou společnost

4.1 Nové výzvy a šance sjednoceného Německa od roku 1990

V listopadu 1990 se v hlavním městě Francie setkali zástupci 35 států KBSE neboli Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, aby podepsáním Pařížské charty pro novou Evropu formálně ukončili Studenou válku. Bezpochyby nejdůležitějším procesem konce 80. let v mezinárodní politice byla eroze a rozpad Sovětského svazu a celého východního bloku. Symbolem rozdělení světa dvou politických bloků byla uzavřená Braniborská brána v Berlíně, její znovuotevření a pád zdi symbolizovaly, že v roce 1989 začíná zcela nová éra. Německu přineslo zhroucení komunistického bloku po čtyřiceti letech rozdělení opětovné sjednocení.⁸⁶

V roce 1998 skončilo období vlády Helmuta Kohla, „kancléře německé jednoty“, který v Německu vládl déle než kterýkoliv jiný kancléř od časů Bismarckových. Změna vlády ve znamení červeno-zelené koalice zpočátku signalizovala nálady spojené s novým vykročením, Německo se mělo stát modernějším, sociálnějším a liberálnějším státem.

Dnes víme, že pádem zdi se dala do pohybu „revoluce ve světě států“, jaká se až do té doby zdála nepředstavitelná. Pád berlínské zdi se podobal celoevropskému zemětřesení. Celkové podmínky evropské politiky se rázem změnily. Konec konfliktu mezi Východem a Západem a Studené války probíhal po etapách. Zrychlený rozpad socialistického tábora začal polskými odbory v osmdesátých letech, jak politika uvolnění, s níž se započalo v roce 1969, tak i nová konfrontace v letech osmdesátých východní blok zničily. Cesta k jednotě Německa bude analyzována v následující části.

4.1.1 Cesta k jednotě německého národa

V roce 1989 byla NDR takřka hroučícím se systémem, přičemž proces eroze započal již v polovině sedmdesátých let. Již v červenci roku 1989 skoncovaly země Varšavské smlouvy na svém zasedání v Bukurešti v oficiálním dokumentu poprvé

⁸⁶ WOLFRUM, E. *Zdařilá demokracie. Dějiny Spolkové republiky Německo od jejích počátků až po dnešek*. Brno, 2008, s. 365.

s Brežněvovou doktrínou, z níž vyplývá omezená suverenita států východní a střední Evropy a právo SSSR na intervenci. V důsledku nekonaných reforem však v NDR narůstal tlak na to, aby občané směli vycestovat. 1. ledna 1989 vstoupila v platnost vyhláška upravující cesty do zahraničí. Do podzimu roku 1989 uprchlo nejprve několik set a posléze několik tisíc občanů NDR přes velvyslanectví Spolkové republiky v Praze, Budapešti a Varšavě a dále přes maďarsko-rakouskou hranici, která byla otevřena v září. Od září probíhaly ve východním Německu masové demonstrace, jejichž cílem byla možnost opustit NDR a uskutečnění nových reforem. Velkou pozornost budilo od počátku Nové fórum, jemuž již v sedmdesátých letech předcházely myšlenky v duchu demokratického socialismu. Strany tzv. Demokratického bloku, zejména CDU, Křesťanská demokratická strana se odloučily od SED, Jednotná socialistická strana Německa, v jejíž blízkosti se až doposud pohybovaly. V polovině října byl svržen Erich Honecker, kterého nyní nahradil generální tajemník SED Egon Krenz, který se pokusil rozpadající se moc zkonsolidovat a získat důvěru lidí, avšak veškeré úvahy a tzv. „Akční program obnovy“ vydaný 3. listopadu 1989 se mýjely účinkem. O den později proběhla ve východním Berlíně největší demonstrace v dějinách NDR, již se podle odhadů zúčastnilo na milion osob.⁸⁷

Dne 9. listopadu padla Berlínská zeď a tím pádem i NDR. Prolomení zdi znamenalo mnohem víc než jen otevření hranice, představovalo to konec režimu. Řešení německé otázky nespočívalo v německých rukou, nýbrž bylo vázáno na mezinárodní podmínky. Pro průběh celého procesu byla rozhodující role USA a Sovětského svazu. Zásadní význam tudíž měla mít skutečnost, že americká vláda prezidenta George Bushe staršího od samého počátku akceptovala právo Němců na sebeurčení, snažila se o německou jednotu na základě západních hodnot a účinně podporovala spolkovou vládu v jejích snahách o znovusjednocení.⁸⁸

Dne 28. listopadu 1989 se Helmut Kohl uveřejnil svůj „Desetibodový program na překonání rozdělení Německa a Evropy“. Navrhl v něm německo-německé smluvní společenství, jež by se zakládalo na federativních strukturách mezi oběma německými státy. Proces rozpadu NDR se nadále zrychloval, občanská hnutí a politické strany získávaly na váze. Na mezinárodní půdě reagovaly Spojené státy na Kohlův program svými „Čtyřmi zásadami“, které obsahovaly požadavky týkající se uskutečnění práva

⁸⁷ HILDERBRAND, K. *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1949 – 1989*. Bonn, 1994, s. 611.

⁸⁸ BENDER, P. *Die „Neue Ostpolitik“ und ihren Folgen. Vom Mauerbau bis zur Vereinigung*. Mnichov, 1996, s. 267.

na sebeurčení, nedotknutelnost evropských hranic a pokračující členství v ES a ve společenství NATO. V únoru 1990 bylo v Camp dosaženo německo-americké shody, kde byly vzájemně dohodnuty jednotlivé pozice, USA následně převzalo iniciativu na mezinárodní a bezpečnostně politické úrovni a spolková republika na půdě národní a ekonomické. Dne 31. května 1990 dal Gorbačov v zasedacím sále Bílého domu pro ostatní přítomné zcela překvapivě „zelenou pro zdolání nejobtížnějšího úskalí na cestě k německé jednotě“. Vyslovil se pro to, aby bylo ponecháno na rozhodnutí samotnému sjednocenému Německu, ke které z bezpečnostních aliancí chce náležet. Ve Velké Británii, ve Francii a taktéž i v Itálii panovaly vůči německému sjednocení částečně značné politické výhrady. Zejména britská premiérka Margaret Thatcherová koncentrovanou německou moc v srdci Evropy zcela veřejně odmítala. V jejích očích Německo odedávna kolísalo mezi agresí a sebepochybováním, představovalo destabilizační faktor. Když však v průběhu času poznali, že německému znovusjednocení nelze diplomatickými prostředky zastavit, vsadilo se ještě na těsnější propojení Německa s Evropou. Evropská rada na svém zasedání v Dublinu 28. dubna 1990 přivítala německé sjednocení za pozitivní faktor v procesu celoevropského sjednocování.⁸⁹

Dne 5. května 1990 se v Bonnu konalo první setkání ministrů zahraničních věcí v rámci rozhovorů „dva plus čtyři“. Dne 7. června 1990 vyhlásily státy Varšavské smlouvy konec ideologické konfrontace mezi Východem a Západem. O den později podalo NATO státům Varšavské smlouvy při příležitosti zasedání ministrů obrany zemí aliance v britském Turnburry „ruku k přátelství“ a v červenci učinili vrcholní představitelé vlád a států Severoatlantické aliance symbolickou tečku za Studenou válkou. Souběžně probíhající rozhovory „dva plus čtyři“ skončily 12. září 1990. V Moskvě došlo k podepsání Smlouvy o konečném uspořádání ve vztahu k Německu. Byla ukončena práva a závazky vítězných spojeneckých mocností z druhé světové války ve vztahu k Německu jako celku a k Berlínu. Německá spolková republika obdržela plnou suverenitu nad svými vnitřními i zahraničními záležitostmi. Dne 3. října 1990 přistoupila NDR ke Spolkové republice, mezitím obnovená pětice spolkových zemí NDR, Braniborsko, Meklenbursko-Přední Pomořansko, Sasko, Sasko-Anhaltsko a Durynsko, se tak stala zeměmi Spolkové republiky. Totéž platilo i pro opětovně sjednocený Berlín. Na velké oslavě při příležitosti znovusjednocení, která se konala

⁸⁹ JARAUSCH, K. H. *Die Umkehr. Deutsche Wandlungen 1945 - 1995*. Mnichov, 2004, s. 228.

ve stejný den před berlínským Říšským sněmem, se Spolková republika Německo představila v radostném duchu a zároveň jako země otevřená celému světu.⁹⁰

Dne 3. října 1990 byla Německá demokratická republika a Spolková republika již oficiálně jednotný stát

4.2 Politická situace znovusjednoceného Německa

Po německém sjednocení a ukončení konfliktu mezi Východem a Západem se před Evropany otevřela nečekaná šance nově uspořádat jednotu kontinentu. Až do roku 1989 existovala mocenská rovnováha: poloviční Německo mělo zhruba tolik obyvatel jako Francie, Anglie a Itálie. Náhle k tomu přistoupilo na 16 milionů Němců z bývalé NDR. Mocenská rovnováha se zhroutila. Z Evropského společenství se stala Evropská unie. Dohody z Maastrichtu mířily k těsnějšímu propojení hospodářských, ale i politických vztahů mezi členskými státy. Politicky spolupracovat rovněž ve smyslu společné celoevropské vnitřní politiky, vnějším směrem budovat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a vytvořit měnovou unii, takto zněly úkoly pro následující léta. Ratifikační listinu podepsal spolkový prezident Richard von Weizsäcker 12. října 1993. Maastrichtská smlouva nestanovila pevně, jak rychle a jakým způsobem má nový měnový prostor vzniknout. Postupovala obezřetně, neboť se jednalo o třetí pokus o měnovou unii. První evropský měnový systém z let sedmdesátých v důsledku německého sjednocení se zhroutil. Financování úvěrů s ním spojených donutilo centrální německou banku, aby snížila hlavní úrokové sazby. Tento krok podlomil politiku růstu všech západoevropských zemí. Měnová krize se vyostřila i proto, že devizoví obchodníci začali s italskou, francouzskou a britskou měnou spekulovat a německá centrální banka nakonec podporovala pouze frank.⁹¹

V Maastrichtu byl tedy podniknut třetí pokus o vytvoření měnové unie, tentokrát s jednotnou měnou euro. Obchod a finanční transakce se tím podstatně ulehčily. Poté co se euro po dobu dvou let osvědčilo jako interní bankovní přepočtová jednotka, bylo v roce 2002 po krátké přechodné lhůtě zavedeno jako platné platidlo. Podle vzoru Německé spolkové banky byla založena Evropská centrální banka, jejímž úkolem je bdít nad cenovou stabilitou. Zatímco v roce 1995 došlo k rozšíření EU o tři nové členy, Finsko, Rakousko a Švédsko, dělalo Německo, co se týče evropské politiky, náhle matný dojem. Vzrůstala nejistota, a to nikoliv v tom smyslu, zda jsou Němci

⁹⁰ JARAUSCH, K. H. *Die Umkehr. Deutsche Wandlungen 1945 - 1995*. Mnichov, 2004, s. 231.

⁹¹ BENDER, P. *Die „Neue Ostpolitik“ und ihren Folgen. Vom Mauerbau bis zur Vereinigung*. Mnichov, 1996, s. 267.

k přistoupení ochotni, nýbrž zda jsou vůbec přistoupení schopni. Budou moci splnit pevně stanovená referenční kritéria maastrichtské smlouvy, k nimž patří deficit ve výši maximálně tři procent hrubého domácího produktu. Ministr financí Theo Waigel vytvořil systém početných vedlejších rozpočtů a zlaté rezervy Německé spolkové banky. V pozdějších letech už Německo maastrichtská kritéria nedodržovala. Ale v roce 1995 byl evropský cíl, jenž spolkový kancléř Kohl neustále povyšoval na „morální závazek“, zachráněn. Vůči interním stranickým kritikům Kohl neustále zdůrazňoval, že jeho politika je nesena vůlí zastupovat německé zájmy, a to v rámci evropské zodpovědnosti.⁹²

Zahraniční politika dřívější Spolkové republiky se od roku 1969 zakládala na čtyřech pilířích: na silné vnitřní demokracii a na hospodářství, jež bylo komponováno v intencích tržního hospodářství a sociálního státu, na transatlantickém partnerství s USA a na evropské integraci do EU. Všechny tyto faktory společně vytvářely integraci Spolkové republiky Německo do západních struktur. Vzhledem k výzvám, které představovalo chystané rozšíření EU o nové členy, rozhodla Evropská rada v prosinci 2000 v Nice o nových pravidlech zaručujících efektivní postup, především byl při rozhodování rady rozšířen většinový princip. Po rozpadu Sovětského svazu, zrušení východního bloku a pádu železné opony byla pro střední a východní Evropu stabilizace tím nejvyšším příkazem. Tento motiv hrál významnou roli již i o několik let dříve, když se rozšiřovalo NATO. S myšlenkou jeho rozšíření přišel jako první západní politik německý ministr obrany Volker Rühle (CDU) na zasedání Rady NATO v prosinci 1993. Americký koncept nejprve jako předstupeň předpokládal formální členství ve svazku Partnerství pro mír. Pokud by se země střední a východní Evropy zapojily do euroatlantických struktur a institucí, říkala zmíněná koncepce, pak by se tyto organizace stabilizovaly a Německo by se navíc zbavilo své okrajové geografické polohy, do níž se dostalo v důsledku dřívějšího konfliktu mezi Východem a Západem. Současně však Západ nesměl nadměrně využívat slabosti Ruska. V roce 1998, výrazněji než předchozí vláda, sázel spolkový kancléř Schröder a ministr zahraničí Fischer na Rusko jako na strategického partnera Německa. Mezi Schröderem a ruským prezidentem Vladimírem Putinem se vytvořilo přátelství. Putin považoval EU za nejdůležitějšího hospodářského partnera a Německo za mocenské jádro Evropy.⁹³

⁹² HILDERBRAND, K. *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1949 – 1988*. Bonn, 1994, s. 625.

⁹³ WOLFRUM, E. *Zdařilá demokracie. Dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků až po dnešek*. Brno, 2008, s. 166.

Od konce rozdělení světa na dva politické bloky se zahraniční politika stala komplexnější. Svět států již nebyl strukturován bipolárně, ale multipolárně.

4.2.1 Roky vlády ve znamení červené a zelené

Německo se vrátilo po přechodném období rozdělení rokem 1990 znovu ke sjednocení historickou cestou. Dřívější Spolková republika měla z rozdělení bezpochyby hospodářský užitek. Za svůj úspěch vděčí rovněž specifickým podmínkám Studené války (Západ Studenou válku vyhrál) a zisk měla i ze sociální homogenity, politického porozumění a kulturní vyrovnanosti jaké v německých dějinách nikdy předtím neexistovaly. Platilo to především pro strukturu politických stran, kde chyběla radikální levice, pro budování tržního hospodářství, pro vládní politiku reprezentovanou výhradně Západem a rovněž pro ekonomiku a stěhování východních prosperujících podniků na Západ a Jih Německa, čímž se stalo například dříve agrární Bavorsko zemí se špičkovou technologií. Spolková republika se sice stala systémem pěti stran, kde se objevil i příklon nalevo. Německý sociální systém se pohyboval mezi vysokou mírou sociálního zabezpečení tzv. Skandinávský model, a americkým tržním kapitalismem. Spolková republika se tak navzdory určitým změnám nadále nachází na „střední cestě“.⁹⁴

Pro Německo bylo možná štěstím, že v roce 1998 Kohlovu vládu vystřídala z vůle voličstva vláda nová, protože o rok později vyšlo na světlo, že v Kohlově vládě došlo ke korupci. Tento otřes nebyl tak politicky velký jelikož Kohl a jeho strana již nevládli. Po volbách do spolkového sněmu v roce 1998 utrpěla CDU katastrofu. Masová nezaměstnanost byla ústředním volebním tématem. Po šestnácti letech vlády CDU-CSU vystřídala tuto stranu SPD a Kohla coby premiéra Gerhard Schröder. Země se přikláněla doleva nejen vítězstvím SPD, ale i koalici levicových Zelených s charismatickým předsedou a radikálním „osmašedesátníkem“ Joschkou Fischerem. Byla to nejen vláda nových stran, ale hlavně nových tváří. Schröder pocházel z chudých poměrů v dělnickém kraji řeky Lippe a Joschka Fischer představoval charismatického vůdce studentů z roku 1968 v západním Německu. Na konci sedmiletého působení v úřadě se však dařilo Schröderovi jako kdysi Helmutu Schmidtovi. Uznání, jež kancléř, který vyzrál ve státníka, požíval u obyvatelstva, neodpovídalo hodnocení, jež si vydobyl ve své straně. Dalším významným státníkem byl vůdce Levice Oskar Lafontaine, který se však se Schröderem rozešel jen několik měsíců po vytvoření vlády. Mezi oběma

⁹⁴ IHME-TUCHEL, B. *DDR*. Darmstadt, 2002, s. 79.

panovala neskrývaná rivalita. Nejtěžším oříškem vlády se jeví sociální reformy. Nakonec byla zavedena pouze tzv. Reisterova reforma podle ministra práce a sociálních věcí Waltera Reistera. Byla to reforma o soukromém a státním starobním pojištění. Díky svému ne válce v Iráku si Spolková republika propůjčila punc mírové mocnosti. V dalších volbách Schröder porazil předsedu bavorské Unie Stoibera. Nezaměstnanost ale stoupala a sociální problémy se prohlubovaly, a proto vláda přistoupila k nepopulárním reformám, čímž ztratila podporu hlavně u dělnictva a nezaměstnaných. V dalších volbách došlo k patové situaci, kdy pravice CDU a levice SPD dostaly téměř shodný počet hlasů. Po dlouhých povolebních jednáních a zkoušení různých koalic došlo nakonec na velkou koalici s tím, že kancléřkou bude vítěz voleb, což byla Angela Merkelová, která vedla CDU.⁹⁵

V roce 2005 se stala kancléřkou Německa poprvé v dějinách znovusjednocení východní politička Merkelová. Snad důsledkem celosvětové hospodářské krize, která zasáhla i Německo, CDU ztrácí voličské hlasy, což se projevilo i v nedávných zemských volbách na konci března letošního roku v Badensku Würtensbersku, které představovalo 50 let tradiční baštu křesťanských demokratů.

Následující kapitola bude popisovat ekonomickou situaci znovusjednoceného Německa.

4.3 Hospodářská situace znovusjednoceného Německa a reformní politika

Do roku 1989 postoupilo západní Německo do pozice jednoho z největších mezinárodních čistých vývozců kapitálu, ale již o rok později se situace zcela obrátila a Spolková republika se proměnila v jeden ze států s nejvyšším dovozem kapitálu. Po znovusjednocení výrazně vzrostly veřejné sociální výdaje, protože systémy sociálního zajištění byly beze změn rozšířeny na východní část Německa, díky smlouvě o sjednocení v nových spolkových zemích platila pravidla západoněmeckého sociálního pojištění. Starobní důchodové a zdravotní pojištění a pojištění v nezaměstnanosti tak neslo značnou část nákladů na vyrovnání sociálního zajištění. Spolek a země se již v polovině roku 1990 dohodly na vytvoření zvláštního Fondu německé jednoty, ze kterého do nových spolkových zemí plynuly podpůrné prostředky. Ty však na překonání strukturální krize a slabé výkonnosti východoněmeckého hospodářství

⁹⁵ WOLFRUM, E. *Zdařilá demokracie. Dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků až po dnešek*. Brno, 2008, s. 360.

zdaleka nestačily. Jeden z největších problémů představovala privatizace hospodářství NDR. Také na Západě již ekonomika nefungovala tak, jak by bylo přáním. Německý automobilový průmysl zaznamenal v roce 1993 značný pokles obratu. Důvodem byly vysoké výrobní náklady, především v důsledku značných dodatečných personálních nákladů, příliš krátká pracovní doba, vysoké podnikatelské zdanění a nadměrná regulace hospodářství.⁹⁶

Nejošklivějším jevem, který po sjednocení vyvolával velké obavy i v zahraničí, byl nárůst nepřátelských nálad vůči cizincům a nárůst pravicového radikalismu. Jelikož v Německu hledalo azyl stále více lidí, zvedla se v letech 1991 až 1996 ostrá veřejná debata. Aby se zamezilo přílivu uprchlíků do Německa, došlo k upravení článku v ústavě, který vešel v platnost dne 26. května 1993. Již jeden rok po vstupu zákona v platnost pokles počet žadatelů o azyl o 66 procent.⁹⁷

Ekonomická situace nového sjednoceného Německa se jako celku jevila poměrně dobře, i když každá část Německa o něco přišla. Západní část investovala do východní části nemalé finanční prostředky, přesto východní část je neustále chudší, a to i z důvodů likvidace vyspělého průmyslu, který se stěhoval na západ a jih Německa, ale i do jiných zemí, nejen Evropské unie (Čína, Thajsko, Rusko, Indie, atd.).

4.3.1 Společnost kultura a trendy znovusjednoceného Německa

Ve sjednoceném Německu panují dodnes dvě pojetí historie, jež vytvářejí rozdílné hodnotové struktury, někteří vědci hovoří o „rozdvojeném národě“. V bývalé NDR panovalo očekávání, že se stát postará, v západní části Německa tržně orientované chování. Na jedné straně úporná snaha o harmonii a vztah ke všemu společnému, na straně opačné vlastní iniciativa a myšlení zaměřené na výkon. Východní Němci se orientovali na kolektiv, západní na své ego. Východní Němci tendovali k představě spravedlnosti, v níž je o každého postaráno. Západní Němci dávali přednost spravedlnosti, kde se rozděluje podle principu výkonu. Připojení k západnímu systému v údobí 1989 – 1990 bylo skutečně většinou východních Němců nadšeně oslavováno. Po velkých očekáváních a slibech však brzy přišlo vystřízlivění a zklamání. Hospodářský rozmach, jaký představovala padesátá léta v západním Německu, se z velké části nekonal, na místo „kvetoucí krajiny“ zde bylo možné spatřit průmyslové

⁹⁶ CZADA, R. *Zwischen Stagnation und Umbruch. Die politisch-ökonomische Entwicklung nach 1989*. Oplanden, 2002, s. 208.

⁹⁷ WOLFRUM, E. *Zdařilá demokracie. Dějiny Spolkové republiky Německo od jejích počátků až po dnešek*. Brno, 2008, s. 369.

ruiny a zpuštělé zemědělské oblasti. Nezaměstnanost vzrostla na dvojnásobek západoněmecké úrovně, což ještě přiživovalo dojem znevýhodněných.⁹⁸

Zatímco německé sjednocení se západoněmecké sociální struktury téměř nedotklo a další vývoj probíhal kontinuálně, ve východoněmecké sociální struktuře vyvolalo „radikální zlom“. S celkově se dostavivším blahobytem se zde zvýšily sociální rozdíly, co se týče příjmu, majetku, kvality práce a s tím spojených životních šancí, a rozevřely se sociální nůžky. Sociální struktura byla v NDR po sociálně ekonomické a sociálně kulturní stránce mnohem homogennější než v NSR. Došlo i nadále dochází k proměně východoněmeckých forem života a životních stylů. Staly se a nadále se stávají mnohotvárnějšími a individuálnějšími. Jakou tedy podobu má sociální struktura na Západě a Východě Německa po sjednocení? V době sjednocení přicházelo v NDR na svět více dětí než v západním Německu, poté nastal dramatický zlom a porodnost zde klesla na polovinu. Na konci tisíciletí připadalo v Německu celkově na jednu ženu 1,2 dětí. Důsledkem nízké porodnosti a vyššího průměrného lidského života je, že podíl starších ročníků na celkovém obyvatelstvu narůstá. V roce 2035 bude více než jedna třetina Němců v důchodovém věku a Německo bude podle odhadů institutu Ifo neboli Ústavu pro hospodářský výzkum se sídlem v Mnichově, nejstarším národem na světě. Závažné jsou také rozdíly mezi oběma částmi země v nezaměstnanosti. V bývalé Spolkové republice od poloviny sedmdesátých let nezaměstnanost narůstala, ovšem počet pracovních míst současně neklesal, naopak, příčinou byl fakt, že se na pracovní trh dostávaly silné ročníky, ženy a přistěhovalci. Do konce devadesátých let zde nezaměstnanost dokonce o něco poklesla, zatímco na Východě dramaticky vzrostla na téměř dvacet procent. Rozdíly ve vnímání mezi Východem a Západem je vhodné zhodnotit z hlediska diferencí mezi dřívější socializací a aktuální situací a rovněž generačních rozdílů.⁹⁹

Od počátku devadesátých let se kultura mládeže stala mnohem rozmanitější. V hudbě si Dj v tomto desetiletí získal uznání jako mistr zvuku, v podstatě vznikla moderní forma rockové hudby, plně se prosadil hiphop jako nejdůležitější popový směr, který globální umělecký průmysl vytvořil. Od poloviny devadesátých let bylo možné setkávat se na žebříčku hitparád stále častěji také s německými hudebníky, nejprve s německými cover verzemi starších hitů, poté s novějšími formami jako techno

⁹⁸ GLASER, H. *Deutsche Kultur. Ein historischer Überblick von 1945 bis zur Gegenwart*. Bonn, 2000, s. 400.

⁹⁹ GLASER, H. *Deutsche Kultur. Ein historischer Überblick von 1945 bis zur Gegenwart*. Bonn, 2000, s. 410.

a hiphop. Od počátku znovusjednocení se Němci nacházejí v procesu obnovy či nového vytvoření národa, procesu, při němž zásadní roli hraje minulost a vzpomínka. Jakým směrem se bude dále Spolková republika vyvíjet zůstává otázkou. Je ale zjevné, že politické výzvy, které se objevily v devadesátých letech a k nimž patří německé sjednocení, založení evropské hospodářské a měnové unie a její rozšíření na Východ, nové uspořádání mezinárodního světa, zrušení ekonomických hranic hospodářství, návrat války a ohrožení mezinárodním terorismem, se zásadně odlišují od politických výzev předcházejících desetiletí. Dopady na německou politiku a společnost jsou značné. Označení „berlínská republika“ lze tedy v tomto smyslu chápat jako symbolický výraz pro skutečnost, že se Spolková republika v reakci na mohutné přeměny po roce 1989 sama mění, protože se změnily dlouhodobé podmínky jejího vývoje.¹⁰⁰

4.4 Shrnutí

Německá demokracie se počínaje rokem 1949 opakovaně měnila. Při jejím založení v roce 1949 nebylo jasným, jak se provizorium zvané Spolková republika bude dále rozvíjet a zda vůbec má šanci na život. V šedesátých letech ji mnozí považovali za nadměrně stabilní, avšak v letech sedmdesátých se vedla široká debata o „ztrátě německé identity“ a ohrožení, které přinášely terorismus a světové hospodářské krize. V osmdesátých letech se objevila hrozba atomové katastrofy a globálních ekologických katastrof. V průběhu jednoho století zanikly čtyři německé státy, a to císařství, Výmarská republika, Třetí říše a NDR. Jen spolková republika vydržela dodnes. Během šedesáti let proběhly v celém Německu změny, které nepoznal snad žádný národ na světě za tak krátkou dobu. Proměněné nacistické Německo poznalo ponížení a následné znovuschopení, dva odlišné systémy. Zažilo rozdělení nejen státu a národa, ale i rodin a vztahů, výhody a nevýhody, spravedlnost i nespravedlnost, toho či onoho systému, což mu může pomoci při následné třetí cestě. Okusilo nechuť, ale i euforii při sjednocování. Poznalo radost z nabyté svobody, ale i zklamání ze ztrát životních jistot. Prožilo toho tolik v tak krátkém historickém období, co jiné státy nemohly poznat za mnohem delší dobu. Německo žilo čtyřicet let v určité schizofrenii, až do pomyslného možného uzdravování, i když o konečné definitivní stabilizaci vztahů ještě řeč být nemůže.

¹⁰⁰ GLASER, H. *Deutsche Kultur. Ein historischer Überblick von 1945 bis zur Gegenwart*. Bonn, 2000, s. 416.

Politická a hospodářská situace Německa po roce 1990 se zcela změnila, zásadně pro bývalou NDR, ale i pro bývalou NSR. Veškeré lukrativní závody, továrny se stěhovaly z Východu na jih a západ Německa, což zapříčinilo obrovskou nezaměstnanost a migraci ve východní části Německa, na druhé straně dotace převážně na infrastrukturu zatížily především bývalé západní země oproti jiným regionům v Evropě.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce zkoumá prvopočátky rozdělení Německa po válce a zabývá se jeho politickou situací. Na jaře 1945 bylo německé území rozděleno demarkační čarou. Konec války Němci vnímali rozdílně. Ve východní okupační zóně se prosazovala politika levicová, v západní části byly upřednostňovány strany křesťanské a konzervativní. Můžeme se domnívat, že v obou částech zón bylo období denacifikace vůči určitým lidem nespravedlivé a vedlo k určitému rozčarování. Východní zóna měla z kraje ekonomické výhody důsledkem menší devastace po válce, ale západní ji dohnala svým průmyslovým rozvojem.

V důsledku rozdělení poválečného Německa do okupačních zón, z nichž se v roce 1949 zformovaly dva samostatné státy, stála proti sobě v padesátých letech dvě zcela odlišná společenská zřízení, dvě myšlenkové ideologie (demokracie a socialismus) a dva protichůdné hospodářské systémy (kapitalisticky tržní a centrálně plánovaný). Státy byly začleněny i do dvou různých celoevropských politických, hospodářských i vojenských struktur.

Tyto základní společenské principy samozřejmě také ovlivňovaly myšlení a emoce lidí, jež byly v obou částech rozdílné. Relativně vysoká životní úroveň NDR byla vyvážena nemožností cestovat na Západ. Hospodářství na Západě v sedmdesátých a osmdesátých letech stagnovalo kvůli ropné krizi z roku 1973.

Hlavní směr politiky a ekonomiky poválečného kancléře NSR Konráda Adenauera se vyvíjel k západním zemím a mocnostem. Byl významně konzervativní, obával se izolace Německa a ohrožení Sovětským svazem. Ludwig Erhart, převzal otěže i směr politiky. Za jeho kancléřství vzrostla německá ekonomika. Willy Brandt, coby levicový politik, se obracel směrem na Východ, byl výrazným zastáncem německé východní politiky a snahy o utváření pozitivních vztahů k východnímu Německu a Východu jako takovému. Uzavřel spoustu dohod s východními státy, což bylo jednou z příčin jeho neoblíbenosti v křesťanských konzervativních politických kruzích. Za Helmuta Schmidta taktéž sociálně demokratického kancléře vrcholila energetická krize a nezaměstnanost. V roce 1982 se stal kancléřem Helmut Kohl, který patří k nejvýznamnějším politikům. Právě Helmut Kohl byl hlavním organizátorem snah o znovusjednocení Německa.

Ve východním Německu se prezentoval coby první socialistický vůdce Wilhelm Pieck. Před válkou byl pronásledován nacisty. Emigroval do ČSR a SSSR. Stal se jedním z hlavních strůjců denacionalizace NDR. Jeho nástupce, Walter Ulbricht, byl jedním z uprchlíků před nacismem do ČSR a SSSR. Snažil se oživit německý trh v jakémsi prozápadním modelu s určitým sociálním cítěním. Erich Honecker, další tajemník SED, byl vstřícný k politice Willyho Brandta. V období energetické krize, podporoval obchod SRN, čímž částečně pomáhal stagnující ekonomice v západní části Německa. V polovině osmdesátých let v důsledku Gorbačovovy perestrojky se začala zlepšovala situace v cestování mezi oběma státy.

V roce 1989 padla berlínská zeď jako symbol rozdělení Německa i celé Evropy rozdělené na Západ a Východ a tím se otevřela cesta ke znovusjednocení, které bylo oficiálně potvrzeno 3. 10. 1990, kdy vznikl nový nástupnický stát Spolková republika Německo. Čtyřicet let trvajícím rozdělení však zanechalo hluboké stopy, v hospodářství a celé společnosti. Lze tvrdit, že hospodářské ani společenské rozdíly dodnes nebyly zcela odstraněny. Mezi takzvanými Wessis a Ossis nejen že stále existují odlišnosti, ale i vztahy nejsou zcela ideální. Západ se cítí dotčen poskytováním vysokých dotací Východu. A Východ je znechucen likvidací jejich ekonomiky. Euforii ze znovusjednocení vystřídala postupně realita každodenního života a s ní spojené problémy, které se promítají do života německých občanů.

Německá demokracie se počínaje rokem 1949 opakovaně měnila. V průběhu jednoho století zanikly čtyři německé státy, a to císařství, Výmarská republika, Třetí říše a NDR. Jen Spolková republika vydržela dodnes.

Politická a hospodářská situace Německa po roce 1990 se zcela změnila, zásadně pro bývalou NDR, ale i pro bývalou NSR. Vztahy obou částí a jejich obyvatel však stále zůstávají komplikované a bude zapotřebí ještě dlouhého časového horizontu, než se bývalé východní i západní spolkové země s důsledky dlouhého období rozdělení zcela vypořádají.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje v českém a slovenském jazyce

1. DELOUCHE, F. a kol. *Dějiny Evropy*. 1. vyd. Praha : Argo, 2001. 416 s. ISBN 80-7203-317-4.
2. DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. *Komparace politických systémů I*. 1. vyd. Praha : VŠE, 2003. 253. s. ISBN 80-245-0066-3.
3. FULBROOK, M. *Dějiny moderního Německa: od roku 1918 po současnost*. 1. vyd. Praha : Grada, 2009. 304 s. ISBN 978-80-247-3104-9.
4. POCHYLÝ, M. *Dějiny světa*. 1. vyd. Praha : Ottovo nakladatelství, 2003. 328 s. ISBN 80-7181-744-9.
5. STÜRMER, M. *Německo 20. století*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svojtka & Co., 2005. 141 s. ISBN 80-7237-376-5.
6. STEINBACH, G. *Osudové dny Evropy*. 1. vyd. Praha : Brána, 2003. 157. s. ISBN 80-7243-187-0.
7. TITO, L. *Dejiny Nemecka*. 1. vyd. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta v Banskej Bystrica, 1991. 278 s. ISBN 80-85162-17-2.
8. UTITZ, B. *Německo - nový stát v Evropě*. 1. vyd. Praha : Český spisovatel a. s., 1996. 88 s. ISBN 80-202-0629-9.
9. WEBER, H. *Dějiny NDR*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2003. 439 s. ISBN 80-7106-558-7.
10. *Kohl poprvé přiznal chyby při sjednocení*. Právo, 2010. Praha. č. 36.

Literární zdroje v anglickém a německém jazyce

11. BAUMGARTEN, K., FREITAG, P. *Die Grenzen der DDR*. 1. Afl. Berlin : Edition Ost, 2004. 350 S. ISBN 10-3360010647.
12. BENDER, P. *Die „Neue Ostpolitik“ und ihren Folgen. Vom Mauerbau bis zur Vereinigung*. 1. Afl. München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1996. 369 S. ISBN 34-23045280.
13. CZADA, R. *Zwischen Stagnation und Umbruch. Die politisch-ökonomische Entwicklung nach 1989*. 1. Afl. Oplanden : Werner Süß edition. Deutschland in den neunziger Jahren, 2002. 497 S. ISBN 35-93358689.
14. *Der Weg zu Frieden und Freiheit in Europa. Impressum*, 1996. Frankfurt am Main. č. D 7999F.

15. GLASER, H. *Deutsche Kultur. Ein historischer Überblick von 1945 bis zur Gegenwart*. 2. Afl. Bonn : Bundeszentrale für Politische Bildung, 2000. 587 S. ISBN 3-763247645.
16. HILDERBRAND, K. *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1949 – 1989*. 1. Afl. Bonn : in GWU 45, 1994. 700 S. ISBN 978-3-486-58698-5.
17. IHME-TUCHEL, B. *DDR*. 1. Afl. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2002. 128 S. ISBN 10-3534147332.
18. JARAUSCH, K. H. *Die Umkehr. Deutsche Wandlungen 1945 - 1995*. 1. Afl. München : Herbert Hg., 2004. 268 S. ISBN 978-3-486-56603-1.
19. LAPP, P. *Die Grenztruppen der DDR : Frontdienst im Frieden*. 1. Afl. Koblenz : Bernard und Graefe, 1986. 281 S. ISBN 3-7637-534-86.
20. ROTMANN, G. *The Berlin Wall and the Intra-German border 1961 – 1989*. 1. pbl. New York : Osprey Publishing Limited, 2008. 64 p. ISBN 978-184603-193-9.
21. ROVAN, S. *Die letzten Tage der Tyrannei, die ersten Tage der Freiheit, der Weg zum Frieden. Impressum*, 1995. Frankfurt am Main. č. D 7999.
22. STEININGER, R. *Deutsche Geschichte seit 1948 – 1955*. 1. Afl. Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 2002. 391 S. ISBN 3-596-15581-9.
23. THOSS, H. *Gesichert in den Untergang : Die Geschichte der DDR - Westgrenze*. 1. Afl. Berlin : Dietz, 2004. 510 S. ISBN 33-20020-583.

Elektronické zdroje v německém jazyce

1. *Moderne deutsche Geschichte* [online]. 2007 [cit. 15. 12. 2010]. Dostupné na www: <<http://www.derweg.org>>.
2. *Das geteilte Deutschland* [online]. 1999 [cit. 15. 12. 2010]. Dostupné na www: <<http://www.hdg.de>>.
3. *Dual Staatlichkeit Deutschland* [online]. 2010 [cit. 15. 12. 2010]. Dostupné na www: <<http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de>>.

SEZNAM ZKRATEK

CDU – Christlich Demokratische Union Deutschlands, Křesťanskodemokratická unie

CSU – Christlich Soziale Union, Křesťanskosociální unie

FDP – Freie Demokratische Partei, Svobodná demokratická strana

KBSE – Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

KPD – Kommunistische Partei Deutschlands, Komunistická strana Německa

NPD – Nationaldemokratische Partei Deutschlands, Národní demokratická strana Německa

RAF – Rote Armee Fraktion, Frakce Rudé armády

SED – Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands, Sjednocená socialistická strana Německa

SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands, Sociálně demokratická strana Německa

STASI – Ministerium für Staatssicherheit, Ministerstvo pro státní bezpečnost